

novi glas

magacin hak-a

Kultura i selo

E.N.

kvalitet brzina udobnost

quality speed comfort

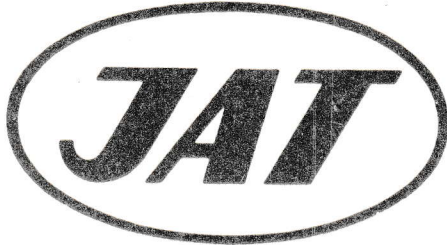
DC-9

Za Jugoslaviju tokom cijele godine leti "JAT"

- tjedno 3 puta Beč - Beograd

- tjedno 2 puta Beč - Zagreb

u ljetnom periodu osim navedinih

letova "JAT" leti direktno

- Beč - Dubrovnik - subotom

- Beč - Split - nedeljom

Za sve informacije, rezervacije i kupovinu karata se obratite na biro JUGOSLAVENSKOG AEROTRANSPORTA

JAT - 1010 WIEN, MAHLERSTR. 3, TEL.: 52 22 29, 52 22 53

IMPRESUM/IMPRESSUM

vlasnik, izdavač/eigentümer, herausgeber:
hrvatski akademski klub/kroatischer akademikerklub,
schwindgasse 14/10, 1040wien/beč

nakladnik, tisak/verleger, druck:
facultas-verlag, berggasse 4, 1090 wien/beč

odgovorni urednik/verantwortlicher redakteur:
franjo perušić

redakcija i suradniki:

franjo bauer, jelka berlaković, jurica čenar, walter domanović,
gerhard foršić, herbert gassner, ida jordanić, ignac karall,
branko kornfeind, dorotea lipković, kornelija mikula, andreas novosel, gerlinda pauer, štefan pavetić, marija štefanić,
melita šunić, peter tyran, štefan zvonarić st., martin živković

grafika: štefan karazman, erich novosel

banka: raiffeisen-blagajna nikitsch/filež,
br.kont.: 2709

Dragi štitelji,

Već je dosta dugo toga da se je nabacila ideja da se u ovom časopisu malo opširnije bavimo s uvjetima koji su najuže povezani s našim narodom, njegovom historijom i kulturom.

Bili smo uvjereni da će to značiti u prvom redu obogaćenje Novoga Glasa, ali mimo toga možda i pokrenuti misli i diskusije na temeljitiju nesvakidanjnu tematiku, tematiku ka je možda bitna za daljnji opstanak našega naroda.

U ovom broju smo pokušali pretresti nekoliko aspekta povezanosti sela i kulture i ufamo se da smo i u Vaši očiju načinjili korak napred.

Pri ovoj prilici željimo se zahvaliti svim našim suradnikom, a posebno zemaljskomu savjetniku dr. Gerald Mader-u, koji nas je idejno i materijelno podupirao i s tim ov broj omogućio.

Uredništvo Novoga Glasa

Sadržaj

POLITIKA

Razgovor Vrhovec - Pahr i mi	4
Koncentracija štampe u Austriji	5
Susret Slovincov s HAK-om u Gradišću	6
Branimo svoje	6
Eutanazija "po gradišćansku"	7
Po posjeti Robaka i njegovih tovarušev	7

KULTURA

Marginalne primjedbe na kulturnu politiku Gradišća	8
Selo i kultura	10
Kriza kulture	12
Plakat	
Strah	
Kulturne razine: visine, nizine i opće dibine	13
Kultura, ne civilizacija	14
Misli o kulturnom djelovanju na selu	15
Kultura je usko povezana s jezikom - a jezik se gaji u seli	18
Čitanje, hrvatska knjiga i naše seoske knjižnice	18
"Galerija Klaudus"	20
Situacija u seli	
Nova Gora	20
Stinjaki	20
Klimpuh	21
Novi Glas predstavlja: Foršić Gerhard	
Zašto	
Zemlja mira	
Tereza	22
Jedno selo - žarišće kulture	23
Pogled u današnje "kulturno zrcalo"	25
Obrazi sela	26
Naše Selo - novine profesora Klaudusa	30
Ikarus	
Vampir	
Leptir	31

Razgovor

Vrhovec - Pahr

i mi

Savezni sekretar za vanjske posle Jugoslavije, Josip Vrhovec, je pozitivno ocijenio rezultate svoga četvorodnevna prijateljskoga posjeta Austrije. Zaključeno je u zajedničkom saopćenju, da postoju široke mogućnosti za razvoj dobrosusjedskih odnosov i bogatije i plodnije suradnje. Josip Vrhovec posjetio je i prostorije HAK-a, gdje su ga HAK-ovci srdačno dočekali i pozdravili. Ministri su se duže zadržali u razmatranju pitanja položaja slovenske i hrvatske narodnosti u Austriji. Jugoslavenska strana je istakla svoje zanimanje da se stalno poboljšavaju uvjeti za njihov život na osnovi odredbov Državnoga ugovora. Naglašena je i želja da narodnosti igraju ulogu čvrstih mostov suradnje, stalno jačajući svoj nacionalni identitet. Austrijska strana je naglasila u "zajedničkom saopćenju" svoju obavezu i odgovornost da osigura opstanak i svestrani razvoj nacionalnih manjin. Postignuta je suglasnost o potrebi stalnoga popravljanja atmosfere i davanja podrške i pomoći razvoju manjine, njenoga ekonomskoga položaja ter razvoja kulture i obrazovanja. Potvrđena je važnost stalne suradnje predstavnika manjinskih organizacijov i austrijske vlade, kao i potreba da Jugoslavija i Austrija nastavu dijalog o tom pitanju. Josip Vrhovec i Willibald Pahr suglasili su se da održavaju redovne medjusobne konzultacije o svakom pitanju od obostranoga interesa.

Manjine su sigurno jedan važan činilac razvijanja medjusobne suradnje, zbližavanja i povezivanja izmedju Jugoslavije i Austrije. U "zajedničkom saopćenju" Austrijska strana potvrdila je svoju spremnost da ostvari sve obaveze iz Državnoga ugovora i ostale obaveze iz medjunarodnoga prava, ona će učiniti sve da osigura opstanak i uspješni razvoj slo-

venske i hrvatske nacionalne manjine i garantira poštovanje njihovih jezikov i nacionalnih osobitosti. Tolikaj se je istaknulo da se ulozi nacionalnih manjin kao faktoru razvoja dobrosusjedskih odnosov pridaje izvanredno velika važnost i da je najbolji put da se sva pitanja nacionalnih manjin rješavaju u neposrednom dijalogu vlade i manjinov.

Ča nas vrlo veseli je to, da je naša država jasno izrazila spremnost da se uspješno izvršu odredbe Državnoga ugovora i da će sve učiniti da se očuva nacionalni identitet manjin.

To su vrlo lipe riči u "zajedničkom saopćenju", ke su svake hvale vridne. Ovo "zajedničko saopćenje" je za nas jedan dokumenat od velike važnosti, jer je u njem naša savezna vlada javno i otvoreno priznala, da član 7 Državnoga ugovora još do danas nije ispunjen!

Ufamo se, da će se pretvoriti ova verbalna dobronamjernost naše savezne vlade prema manjinam i u praksu -jer politička praksa pokaže u krajnjoj liniji najbolje i najistinitije, ča se od lipih rič da zaista držati!

h. g.

Fachbücher

Fachzeitschriften

Aus dem In- und Ausland

Medizin

Pharmazie

Naturwissenschaften

Rechtswissenschaften

am besten durch

Facultas Buchhandlung

1090 Wien, Berggasse 4

Telefon 34 61 98

Koncentracija štampe u Austriji

Velika sveučilišna sala je skoro prazna. Samo tridesetak ljudi mogla je privući diskusija o koncentraciji štampe u Austriji. Tema je glasila "Kommt die Einheitszeitung?".

Interes publike ništa nije bio veći od interesa samih diskutantata na podiju. Od pozvanih — bili su to K. Blecha (predstavnik socijalističke partije), H. Steinbauer (predstavnik narodne partije), G. Nennung (predsjednik sindikata žurnalista) i G. Leitgeb (glavni urednik Kurier—a) — došli su jedino Steinbauer i Nennung. Leitgeb se ispričao i poslao gospodina Rauscher—a (glavnog urednika nedjeljnog Kurier—a) a drug Blecha nije našao niti za vrijedno da pošalje zamjenika!

Što je bio povod za tu temu? Tendencija koncentracije nikako nije specifična samo za štampu. Statistike pokazuju da je sve manje mladih obrta i tvornica, da ih industrija "guta". To je imanentno u našem ekonomskom sustavu (sistemu). Ali ni to nije ništa novo, znao je to već i stari Marx. No, u pitanju štampe je ovakav razvitak mnogo opasniji nego na bilo kojem drugom polju! Demokracija se temelji na pluralizmu. A gdje se on bolje očituje (manifestira) nego u štampi? Koncentracija štampe je u biti antidemokratski razvoj! Nekoliko činjenica:

o 1946.god. Austrija je imala mnogo više dnevnih listova nego danas. Posljedna žrtva te "crne bilanse" bio je Salzburger Volksblatt koji je ukinut prošlog proljeća.

o Zaista se moramo pitati nije li ugrožen pluralizam, uzevši u obzir činjenicu da nas 2 lista — Kronenzeitung i Kurier — snabdijevaju sa 46% naklade austrijske dnevne štampe! To je skoro polovica!

Nennung je u svojim uvodnim riječima pokušao dati neke alternativne prijedloge: On smatra da bi u prvom redu trebalo osigurati redakcijske statute u svakom uredništvu. To je i

predviđeno u osporavanom novom zakonu o sredstvima javnog informiranja (Mediengesetz). Time bi se učvrstila pozicija pojedinog žurnalista. Ako je novinar neovisan od volje izdavača, novine će biti forum demokratske diskusije. Drugi Nennungov prijedlog se radi o državnoj subvenciji. Manje novine bi trebale dobiti veće svote a ne obratno, pošto nema smisla potpomagati one koji jesu već jaki i time poduprijeti tendenciju monopolizacije.

Rauscher kao etablirani žurnalist se naravno ne može javno izglasiti protiv unutarnjeg pluralizma u redakcijama, ali ga smatra utopijom. Čitalac po njegovom mišljenju želi novine koje imaju "liniju" (Nota bene: Na prvoj stranici Kurier—a svaki dan piše da je neovisan!) Rauscher predlaže anti—trust zakone američkog stila ali se u isti mah i ogradjuje, tvrdeći kako je u praksi gotovo nemoguće kontrolirati da li je napr. Kurier u zapadnoj Austriji prodao milijun ili pak milijun i jedan primjerak. On vidi rješenje u mnogim lokalnim, takozvanim "alternativnim" listovima. Kao primjer navodi odmah "Rennbahnexpress" koji je počeo upravo kao takav alternativni list. Sa izvjesnim zadovoljstvom primjećuje da su se i te novine u međjuvremenu etablirale, da su se zbog pritiska konkurencije, zbog inserata od kojih žive, komercionalizirale.

Predstavnik narodne partije, **Steinbauer**, duhovito i nekritički analizira situaciju austrijske štampe da bi na koncu došao do zaključka da je "sve u redu". Dominantan položaj Kronenzeitung—a po njegovom mišljenju i nije dominantan. Mnogo Austrijanaca, posebno u zapadnom djelu zemlje, kupuje taj list uz druge, lokalne. Nikada se nije prodavalo toliko novina kao danas, i to unatoč konkurencije elektronskih sredstava informiranja, što je daljnji dokaz nje-

gove tvrdnje.

Po Steinbaueru je sloboda štampe trenutno jedino ugrožena državnim monopolom na radiju i televiziji. Spominje "teletekst" kao buduću veliku opasnost. ORF naime planira takve elektronske novine, tekstove koje svatko može čitati na svom TV—ekranu. Japanci su već otišli korak dalje: jednostavnim pritiskom na gumbić se teletekst fotokopira na papir. Umjesto u trafici dobivamo novine doma od svog televizora. Po misljenj narodne partije se s time državi daje ogromne mogućnosti manipulacije. A takvi su izgledi i horor—vizija za novine koje bi dobile jakog konkurenta. Zato treba odvojiti redakciju teleteksta od ORF—a i preputiti ju novinama, da bi paritetski u njoj sudjelovale. Steinbauer misli da se time može osigurati objektivnost: Umjesto Bacherovog ORF—a imat ćemo dakle "Elektronik—Krone" i "Tele—Kurier", blokirat će se konkurencije medju štampanim i elektronskim sredstvima informiranja, a kasa će štimat.

Naravno da su Steinbauer—ove izjave izazvale najveću reakciju publike. Studenti su mu predbacivali da on previše optimistički ocjenjuje sadašnju situaciju, da se već danas ne može govoriti o objektivnosti i da je svaka daljnja koncentracija opasnost za demokraciju.

Argumenti:

o Već sada APA (austrijska novinska agencija) selektira veliki dio vijesti što ih prima iz cijelog svijeta, a samo 10% materijala prodaje novinama.

o U uredništvu svakog lista se nastavlja ta subjektivna selekcija (: manipulacija), opet se izdvaja 90%. Tako čitalac doznaje samo 1% prvobitnih vijesti, a drugi odlučuju što njega interesira.

o Svijet kakav se prikazuje u sredstvima javnog informiranja ne odgovara svakodnevnim iskustvima i doživljajima publike. Ne dotiču se problemi radnika, ekonomski problemi se opisuju sa stanovišta poduzetnika.

o Žene su prikazane ili kao sex—objekti ili kao supruge nekih prominentnih ljudi. Na specijalnim stranicama za žene se ne govori o pro-

blemima duplog tereta koji one snose nego o kozmetici, modi i kuhanju.

Steinbauer na to odgovara da ljudi imaju dosta svojih problema u svakodnevnom životu. Kad čitaju novine ili gledaju TV žele čuti nešto drugo, zaboraviti realnost, žele se zabaviti.

S time se slaže i **Rauscher**, misli, štoviše, da je niveau u televiziji tako nizak jer masa to tako želi. (Implicira dakle da su ljudi glupi i da im se daje to što zaslužuju.)

Nenning smatra da je zabavna funkcija televizije i novina legitimna, ali misli da bi i ta zabava trebala biti realističnija, jer pored svoje zabavne, sredstva informacije imaju i edukativnu (prosvjetnu) funkciju.

Nakon dosta neefikasne diskusije publika se nezadovoljno razilazi. Bilo je mnogo pitanja koja su ostala bez odgovora, o ničem se nije do kraja diskutiralo.

Melita Šunić

Interju sa Steinbauer - om

Novi Glas: *Nekoliko puta ste večeras naglasili da se vaša partija zalaže za objektivnost i pluralizam, što bi značilo da sve grupe austrijskog društva trebaju imati mogućnost da artikuliraju svoje interese u sredstvima javnog informiranja. Da li to važi i za etničke manjine?*

Steinbauer: Naša partija se uvijek zalagala za to i ima veoma pozitivan stav prema Slovincima. Čini mi se da oni imaju svoje dnevne emisije.

N.G.: *A Gradišćanski Hrvati?*

Steinbauer: O njima nisam tako dobro informiran, ali smatram da bi trebali imati isti ili barem slični status kao Slovinci.

N.G.: *Gospodine Steinbauer—u, da li ste spremni doći u HAK i sa Gradišćanskim Hrvatima diskutirati o tom pitanju?*

Steinbauer: Da vrlo rado.

(Za Novi Glas Melita Šunić)

Susret Slovincov s HAK - om u Gradišću

Slovenski študenti "na Dunaju" poiskali su 10. i 11.11. Gradišće. Na poziv Hak-a dovezli su se člani KSS-a (Klub Slovenskih Študent) u Stinjake, kade su posjetili "domaći muzej", i se informirali o položaju Hrvatov u ovom selu. Od Stinjake dalje su se odvezli u Čajtu, gdje je je pozdravio bivši predsjednik Hak-a, Tibi Jugović. Navečer došli su u Veliki Borištof, kade su je dočekali člani Hrvatskoga katoličkanskoga omladinskoga kluba (HKOK) i Hrvatskog akademskog kluba. Po smješćenju kod obitelji u Velikom Borištofu, sastali su se gosti iz Koruške i naša mladina u "staro školi" Velikoga Borištofa, kade ih je pozdravio načelnik sela, Ivan Karall, ki je kratko ocrtao položaj općine, dalje predsjednik HKOK-a Ivan Linzer i potpredsjednik Hak-a, Franjo Bauer.

Pokidob je posjet kluba KSS imao smisao da se mladi koruški Slovenci informiraju o hrvatskoj narodnoj grupi u Gradišću je gosp. Mirko Berlaković rastumačio kratko razlike med položajem hrvatske i slovenske narodne grupe i peljao živu diskusiju, u koj su se razjasnila pitanja jedne i druge stranke. Poslije ove žive diskusije čitao je Gerhard Foršič svoja lit. djela i Gerlinda Pauer čitala je pjesme Monike Ratasich. Poslije ovog kulturnog večera predstavila je tamburaška grupa Veliki Borištof pod peljanjem Mirke Berlakovića folklorno bogatstvo Gradišćanskih Hrvata.

Naši prijatelji bili su tako oduševljeni, da im nisu dali prestat. Uz dobro vino i lipe Gradišćanke zabavljali su se do ranoga jutra.

Nedilju 11.11., i akos malim zakašnjenem, to je samo znak dobre zabave, razgledali su naši gosti hrvatska sela sridnjega Gradišća, gdje im je Ignac Karall i Franjo Perušić rastumačio situaciju naših hrvatskih sel u ovom kraju.

Otpodne su bili Slovenci gosti u Cogrštofu, kade su se uz vino i dobru

domaću savnicu još malo razveselili, prije nego su krenuli prema Beču.

Ovakovi sastanki su korisni, jer pomoću njih rašire razumivanje jedne narodne grupe, prema drugoj.

Jer oni su i skupna manifestacija za opstanak narodnih grup u Austriji. Jasno je da se mora na proširenju i intenziviranju kontakta djelat. Ovaj sastanak je bio samo početak.

Jelka B.

Branimo svoje

Kade ste, Hrvati? Kade ste rodoljubi? Kade poštovatelji pjesnikov? Zač se ne gibljete? Ukrali su nam jednoga, ki je uvijek bio naš, a Vi spite! Zač ide?

Pred 100 ljeti rodio se je u Šeškutu/Sulz bei Guessing poznati hrvatski pjesnik, povjesničar, političar i farnik Petar Jandrišević. A mi, Gradišćanski Hrvati, ki smo 1978. ljeta tako slavno proslavili 50. obljetnicu našega najvećega pjesnika Mate Meršića Miloradića pozabili smo na Petra Jandriševića. Jedino HN su u nekoliko redi spomenule otu činjenicu. Ča nam Jandrišević nij vridan spominka? Ako mu jur ne postavimo nekakov spomenik, barem duži članak u novina bi si on bio zaslužio. K svemu tomu još dojde, da se je 100. obljetnice narodjenja Petra Jandriševića spomenulo u nekada hrvatskom selu Šeškut na dičan i Jandriševića vridan način. Svečana proslava, izložba o pokojnom jubilaru, su bili samo okvir za otkrivanje spomenika. Ovo sve se je djelalo u jednom selu, ko poveziva jako malo s Jandriševićem. Jedino, da se je u njem narodio. A naš odgovor na sve to je bila tišina. Ča bi bilo, ako bi se samo u Hrvatskoj Kemlji spomenulo 50. obljetnice smrti Miloradića i kad bi to djelali samo Madjari, kot smo to dopustili kod Jandriševića? Svega je načinio Jandrišević za Gradišćanske Hrvate, a naročito za Čembu. U njegovu spiski, sličica i pismi živu Gradišćanski Hrvati, živi hrvatski duh. Ali u našem duhu je pozabljen, mrtav. Zato se moramo zbuditi i braniti ono, ča je naše.

Paprić

Eutanazija po gradišćansku

1. Eutanazija je **pomaganje drugomu u umiranju** s motivacijom da mu se olakšaju teške zadnje muke, osobito onda ako je u pitanju **"neizlječivi bolesnik"**. Eutanazija se danas s punim pravom ni ne dopušta, niti se oštro kažnjava. Jer ljudski život je najvažnije opće dobro i njegova zaštita u društvu mora biti osigurana i neovisno o volji nosioca toga dobra. Zbog toga je eutanazija i na izričit i ozbiljan zahtjev teškoga bolesnika zabranjena i kriminalna. Ubojstvo ostaje ubojstvo, krivično djelo. Iako je učinjeno iz milosrdnosti i humanitarnih razlogov.

2. O eutanaziji se kod nas i u svitu jur ljeta dugo raspravlja. Eutanazija je postala "vječna" tema i dilema; dopustiti ili oštro zabraniti i osuditi eutanaziju - to je jedan problem, ki je jur davno podijelio ljude, a osobito pravnike, liječnike i političare, u dva tabore. Ali ne kanim ulaziti u detalje ove zanimljive diskusije, jer naslov mojega komentara glasi "eutanazija po gradišćansku". I sigurno ćete se jur pitat, ča si predstavljam pod tim izrazom.

3. Eutanazija "po gradišćansku" - to je za mene jedan **prikriveni, za sud nepoznati, ali sigurno postojeći slučaj** eutanazije - to je forsirana asimilacija u bilo kom obliku, na bilo ki način i iz bilo koga razloga.

4. U Gradišću je bez ikakve sumnje broj pripadnikov hrvatske narodnosti u stalnom padanju. Asimilacija (odnordjivanje) napreduje brzim tem-

pom. U neki seli, ka su nekada bila hrvatska, se danas već ne čuje nijedna hrvatska rič. Ovde nas na žalost samo imena spominjaju na to, da je - u prošlosti -bilo koč Hrvatov u selu. U mnogi (još uvijek) hrvatski seli jur naši najmladji nimaju nikakvu priliku da, kao doma, govoru na svom materalinskom jeziku, jer u čuvarnica je jezik isključivo nimški. A i u glavni i sridnji škola se hrvatski jezik zna učiti samo kao slobodan predmet pošlije podne - ča isto na svoj način utjeca na otudjivanje naše dice od svojega jezika i od svoje kulture.

5. Zagriženi asimilanti držu nas Hrvate u Gradišću za jedan "izgubljeni slučaj". To su mnogokrat izjavili. Mislu, da ćemo kao etnička grupa -ionako prije ili kasnije "izumriti". Da je to samo jedno pitanje vrimenta. Ali zbog toga kad smo, po svemu sudeći, još uvijek dosta žilavi u borbi za očuvanje svih naših etničkih svojstov (kao su to jezik, običaji, folklor itd.), bi nam rado i puni oduševljenja "prekratili teške muke", da bi lakše i temeljitije izumrli. Član 7 Državnoga ugovora i druge međunarodno-pravne obaveze naše domovine prema manjinam su im trn u oku. A isto tako i oni angažirani Hrvati, ki ne kanu "mirovati", ki se ne kanu pomiriti s postojećim stanjem bezobraznoga i perfidnoga nepoštovanja Državnoga ugovora.

6. Eutanazija je "pomaganje" bolesniku u umiranju, ubrzanje njegove smrti, odustajanje od njegovoga liječenja. Ona ima različne oblike. Za mene ne postoji samo jedna individualna eut-

anazija, nego i jedna kolektivna. A ova kolektivna, prikrivena eutanazija, zbog koje se još nijedan nij našao na optuženičkoj klupi, zove se - asimilacija. Asimilacija je negacija etničkoga pluralizma u Gradišću, negacija elementarnoga prava nacionalnih manjin na svoj osigurani opstanak i svestrani nesmetani razvitak.

7. Gradišće neka ostane i u budućnosti jedno višenacionalno i kulturno šaroliko područje! Dvojezičnost je ča lipoga i vridnoga! To se ne da dovoljno puti napomenuti!

Herbert Gassner

Po posjeti Robaku i njegovim tovarušem

Trudni možini mi pretišću na tužnu dušu i ćutim da bi mi hotila puknuti glava. Premišljam o uzroki ljudskih motivacijov, pokusim razumiti njevo materialističko mišljenje i njevo, kulturu i duh ubijajuće djelovanje. Zaman je. Ostanem sama. Kako tako moja ćutljiva duša to ne more popast, ne more razumiti ta duh ki za tim stoji. Čini mi se, da se sve djelo, njevo sve gibanje, cijeli njev žitak, odigra samo na površini; i dostignuto dobrostanje. Sve je tako na površini, da je ništa ne nanutri potrese, ništa ne motivira, njev trbuh izuzeto.

Oduravanje jur graniči na čemernobit. Čemerno mi je, kad mislim na ti njev duh. Žao mi je svita, žao mi je ljudskoga pokolenja, da stoju njeve potriboće na tako niskom duševnom niveau-u, žao mi je da nisu mogli ništa vridnijega najti i dostignuti. Svit je u ovom smislu jedna velika gomila (ili šajshajzl), kade je samo merodavno ne da ona smrdi (jer to vako i nako), nego s kakovim intenzitetom i jeli je to staro ili novo govno. Dec. 1979 Dorotea

Pokus

Kulturni, kulturno-politički
i društveno-politički časopis
Gradišćanskih Hrvatov

Marginalne primjedbe na kulturnu politiku Gradišća

Ne stoji nam do toga da točno utvrdimo otkada ili da li se uopće u službenoj kulturnoj politici Gradišća javljaju novi elementi, niti nam stoji do toga da podvrgnemo oštrom ispitivanju kulturnu politiku u cjelini, već ćemo se u ovom članku pozabaviti pojmom koji je postao toliko karakterističnim za tu politiku da bi se ga moglo, gotovo, nazvati krilaticom odnosno "non-plus-ultrrom" svake izjave na području kulturne politike, a to je pojam "panonske kulture", ili možda točnije, ideja o "panonskom obilježju gradišćanske kulture".

Bez sumnje, "Pannonia" predstavlja povjesno-prostorni pojam, koji se odnosi na negdašnju rimsku provinciju istog imena, a koja je obuhvaćala teritorij između Istočnih Alpi, Dunava i Save. To prvobitno značenje, međutim, toliko je geografskog karaktera da se je pojam očuvao stoljećima, bez obzira što je on bio naseljavan od raznoraznih, bilo etničkih, bilo jezičnih skupina. Ono što je bitno i što se je potvrđivalo tokom stoljeća jest činjenica da se radi o jednom graničnom području na kome dolazi do permanentne konfrontacije i kontakta raznoraznih utjecaja i elemenata, a koji tome teritoriju davaju specifično obilježje šarolikosti u svakom pogledu; to se onda odnosi, naravno, i na specifičnu kulturu toga teritorija.

Primjenjujući ovu spoznaju na sadašnju situaciju kulture Gradišća to bi trebalo značiti da se njena specifičnost prije svega zasniva i temelji na međusobnom djelovanju, uzajamnoj interakciji triju sastavnih elemenata, faktora: hrvatskog, mađarskog i njemačkog (to je slučajno i abecedni redosljed). Gradišćanska kultura -

ako se "panonsko obilježje gradišćanske kulture" tako shvaća - manifestira se prema tome kao rezultat, kao sinteza dugotrajnog i neposrednog, uzajamnog kontakta i konfrontacije tih triju faktora, pri čemu svakome od njih pripada, ako ne ravnopravni onda barem određeni udio u stvaranju takve kulturne scene. To nadalje znači da je nužno sudjelovanje svakog od ta tri faktora, ukoliko se želji osigurati daljnje postojanje i daljnji razvoj takve jedne tvorevine. Ukoliko se, međutim, smanjuje odnosno ograničuje uloga jednog od tih faktora u njihovoj permanentnoj interakciji to onda nužno dovodi do promjene takve sinteze u cjelini. To opet znači da sama karakteristika takve kulturne cjeline nužno traži osiguranje takvih uvjeta pod kojima je ona nastala; daljnji je zaključak da, ukoliko se izrazi vrijednost, a prema tome i potreba prolongiranja takvog kulturnog stvaranja, treba poduzimati sve da se omogući svakom od tih faktora njegov daljnji samostalni razvoj, jer bez samostalnog razvoja svakog od njih ruši se i specifičnost njihove sinteze.

To je dakle prvi argumenat koji traži stvaranje uvjeta za daljnji prosperitet takvog stanja.

Kako se ideja "panonskog obilježja" glasno i jasno propagira, trebalo bi stvarno pretpostavljati da i službene strane postupaju u skladu s tim principom. Vrijednost "panonskog obilježja" ima dakle, "sanctus" sa službene strane, dok praksa pokazuje da se ne radi u skladu s principom ravnopravnosti odnosno važnosti uloge svakog pojedinog sastavnog faktora.

U interpretaciji "panonskog obilježja" kako smo ga malo prije naveli priznata je ravnopravnost, odnosno određeni udio svakog faktora u stvaranju kulturne scene onakve kakva ona jest. Ako je, međutim, postojala ravnopravnost u ulaganju i stvaranju ove kulturne sinteze, to je onda u najmanju ruku pošteno da ta ravnopravnost dolazi do izražaja i kod podjele, kod participiranja na tom zajednički ostvarenom kulturnom dobru. Taj zahtjev proizlazi ne samo iz činjenice zajedničkog stvaranja, već je to i *conditio sine qua non* daljnjeg takvog rezultata za budućnost. I to je razlog više da se ne dozvoli, ukoliko je "panonska misao" iskrena i nošena uvjerenjem u njenu vrijednost, zanemarivanje ili jednog ili više od ta tri faktora, koji tek u međusobnoj interakciji i u kontaktu takvu kulturnu sintezu čine mogućom. Nedoživljivo je, dakako, kulturnu politiku ograničiti na to da se ide jedino za konzumiranjem bilo svih, bilo ponekih kulturnih dobara, a zapostavljati stvaranje uvjeta za buduće kulturno stvaralaštvo. Specifičnost "panonske kulture" sigurno se ne može gledati u tome da ubiramo jednostavno plodove jednog dugotrajnog razvoja, da se ograničimo jedino na konzumiranje ostvarenih dobara, a da ne činimo ništa za daljnje stvaranje.

Svi ovi argumenti zahtevaju osiguranje onakvih uvjeta pod kojima je nastajalo, formiralo se sve ono što ulazi u pojam "panonske kulture".

Da to nije ništa posebno, da se to ne odnosi isključivo na gradišćansku kulturnu scenu vidi se već iz odgovora na pitanje u čemu treba gledati bit kulturne politike. Kulturnom politikom, smatra se djelatnost prije svega države kao i određenih organizacija na području obrazovanja (škola), nauke (visokoškolsstvo) i umjetnosti, i to djelatnost čiji je osnovni cilj unapređivanje svih građana ne samo u materijelnom već i duhovnom smislu, a na principu kvantitativno i kvalitativno jednakih šansi. U tu svrhu država se služi, ukoliko potrebno, i nasilnim zahvatima (n.pr.: obavezno školovanje), no prije svega ona koristi sredstva za unapređivanje. U ovom smislu kulturna je politika postala sve više sastavnim

dijelom socijalne politike u najširem smislu (slobodno citirano po: "der neue brockhaus")

Ako sada usporedimo gore formuliranu bit kulturne politike i postojeću praksu u Gradišću, brzo ćemo se uvjeriti da službena mjesta gotovo ni ne vode računa o bitnim principima na kojima bi trebala počivati svaka kulturna politika. Samo lansiranjem jedne ideje, propagiranjem parole u čijoj su osnovi zajedničke crte i specifičnosti koje su nastale ispreplitanjem raznih utjecaja i komponenata, premalo se radi za očuvanje i prolongiranje kulturne sinteze čije su vrijednosti spoznane i priznate. Više još, nameće se čak dojam da se lansiranjem jedne takve ideje, koja samom svojom formulacijom već prelazi i transferira sastavne elemente na jednu, tobože, višu razinu, stvara jedna apstraktna sinteza, čiji sastavni dijelovi ostaju neprimijećeni, te nepotpomaganjem padaju u zaborav i bivaju postepeno likvidirani. Ukoliko to odgovara, onda je ideja "panonske kulture" samo zamagljivanje i prikriivanje tendencija koje su usmjerene na to da osiguraju ekskluzivan i dominantan položaj onome faktoru koji u tom momentu ima za to i potrebnu moć i vlast. Da se te tendencije ne bi pokazale tako očevidno pribjegava se apstraktnoj paroli koja svojim, tobože pozitivnim sadržajem, u najmanju ruku čuva privid ravnopravnosti i neutraliteta.

Ovo ne bi željili da ispade kao negacija, osporavanje vrijednosti koje "panonska ideja" donosi sa sobom već više kao potvrda da ta ideja predstavlja cilj za postizavanje kojeg se i isplati i, dakako, valja boriti. Uvjerjenje, međutim, o visokoj vrijednosnoj poziciji takvog kulturnog realiteta zahtjeva, već zbog mogućnosti ostvarenja, poštivanje ravnopravnosti svih faktora, ravnopravnosti koja proizlazi iz karakteristike konačnog rezultata, koji je u krajnoj liniji organska sinteza ravnopravnih i sastavnih jedinica.

Ukoliko se ne osigura ravnopravnost i jednakost šansi za samostalan razvoj svakog pojedinog faktora, smanjuje se ne samo konačna vrijednost sinteze u cjelini već se narušava i uništava ideja kao takva.

Gotovo nevjerojatnom čini nam se

pomisao da odgovorni ljudi nisu svjesni opasnosti koja u krajnoj liniji proizlazi iz pogrešnog, jer usko shvaćenog kulturnog djelovanja u i za javnost. Ograničavanje kulture jedino na konzumiranje već ostvarenih dobara bilo bi takvo neispravno shvaćanje, koje ne vodi računa o tome da je kultura permanentno ljudsko stvaralaštvo koje, jasno, počiva i vuče korijene iz dostignuća prethodnih generacija, dostignuća koja prenesena tradicijom ugrađuje svaka generacija u svoje stvaralaštvo i na taj način formira svoj stil. Bojimo se da se kultura prikazuje kao postojeći fond iz kojega se, tobože, može crpiti u sve moguće svrhe, no nimalo nismo uvjereni da takov način prikazivanja pozicije kulture u javnom životu proizlazi iz nesposobnosti sagledavanja kobnih posljedica kojima bi takva politika, na dugu ruku prakticirana, urodila.

Iskreno govoreći, puno lakše nam je shvatiti da se takav stav zastupa iz državopolitičkih motiva. Država, kao takva, teži za što većim uniformiranjem, što snažnijim i efikasnijim brisanjem postojećih posebnosti, pogotovo ako se ta problematika promatra iz aspekta da ljudi participiranjem na vrijednostima više kulturnih jedinica ili sistema predstavljaju snažnije ličnosti a time, dakako, ličnosti koje je teže šematizirati i šablonizirati što opet otežava nastojanje svake države za njenim sve većim prožimanjem i nadiranjem u intimnu sferu čovjeka.

Svakoj državi, a time i svakoj političkoj stranci lakše je kontrolirati i usmjerivati monolitno i nivelizirano društvo nego voditi računa o što većoj šarolikosti na području ljudskog stvaranja a time i čovjekovog samoostvarivanja.

A najlakši put da se onemogući društvo široko rasprostranjenih interesa upravo je taj da se sprečava i onemogućuje stvaranje uvjeta za takav potencijalni razvoj. Time smo i kod osnovnog problema svake manjine a to je: kako osigurati prenošenje kulturnih dobara, kulturne tradicije na sadašnje i buduće generacije unutar jednog (školskog) sistema koji se nalazi u permanentnoj konfliktnoj situaciji koja proizlazi iz suprotnosti

kulturnih jedinica od kojih jedna ima dominantan položaj. Ili, kako uskladiti sigurno postojeće diferencije, nastale povjesnim razvojem, u jednom školskom sistemu koji ima za cilj odgoj djece u lojalne građane države. Nije bitno da lojalnost ne uključuje pokoravanje javnom mišljenju ili državnom aparatu već je bitno to da se lojalnost od krugova, koji imaju za to i vlast i mogućnost, tako interpretira.

Št. K.

U čemu je onda izlaz? Ako se za princip odgoja postavi postulat sveukupnog razvoja svih sposobnosti i bitnih karakteristika svakog djeteta, ako, dakle, odgoj ide za stvaranjem uvjeta za samoostvaranjem svakog čovjeka u što kompletniju ličnost, ako se dakle odgoju pristupi kao zadaći koju je društvo preuzelo ne samo s ciljem da sebi osigura pokorne i poslušne podanike, nego više da omogući svakom djetetu razvoj koji se bazira na njegovim iskonskim predispozicijama onda bi se moglo punim pravom očekivati da, u kontekstu takvog shvaćanja odgoja i obrazovanja, osigura i omogući ostvarenje nužno

potrebnih preduvjeta za očuvanje i potenciranje takve kulturne scene kako se propagira.

U ostalom ta se dužnost nameće i iz konstatacije "da je kulturna politika postala sastavnim dijelom socijalne politike u najširem smislu". Kako se, posebno u Austriji, stalno i svakom prilikom ukazuje na visoko izgrađeni socijalni karakter države, (soz. Wohlfahrtsstaat) to je zahtjev za takvom kulturnom i školskom politikom samo zahtjev koji logičnom nužnošću proizlazi iz službenog hvalisanja Austrije kao države koja, kao malo-koja, navadno posvećuje pažnju socijalnom dobrostanju svojih građana. Dakle, da kratko rekapituliramo: "panonska ideja" u službenoj kulturnoj politici mora se prije svega dokumentirati stvaranjem uvjeta, koji će i za budućnost omogućiti stvaranje te kulture kao sinteze triju zasebnih,

ali i u uzajamnom djelovanju stojećih, faktora.

Nužnost za osiguranje takvih uvjeta proizlazi ne samo iz uvida da svako kulturno, a ne samo kulturno, ljudsko stvaralaštvo počiva na transferu tradicije, ljudskih dostignuća na buduće generacije, koja metamorfozom preuzetih dobara u datim uvjetima nastavljaju slijed u kulturnom stvaranju i proizvode nova dobra; ta nužnost, taj postulat austrijskoj kao i gradišćanskoj kulturnoj politici nameće se iz permanentno propagirane samointerpretacije kao države socijalnog dobrostanja. Bilo bi vrijeme da se najzad prekine usko shvaćanje po kojem je socijalno dobrostanje dato već time što nema ekstremnog materijelnog siromaštva.

Ukoliko se "panonska ideja" ograniči samo na propagiranje te ideje iza koje ne slijedi nikakva akcija, onda ona ost-

aje samo prazna parola i fraza bez sadržaja. Nikakve diskusije o "kulturnoj ofenzivi" nisu u stanju odvratiti nas od mišljenja da je "panonska ideja" samo prekrivena tendencija za osiguranje dominantnog položaja jednom faktorom. Posizanje za neutralnim i praznim pojmom "panonskim" u tom je slučaju samo prilično površan trik za prekrivanje stvarnih namjera i nastojanje da, se, služeći se takvim nedefiniranim, jer neprakticiranim postupkom želi onemogućiti čak i pomisao na diskriminaciju jednog ili više faktora potrebnih za takvu kulturnu sintezu te tako otvoriti put prema ekskluzivnoj dominaciji jednog elementa. Čim su jednom likvidirani ostali faktori ne predstavlja nikakav problem "djete" nazvati pravim imenom.

Štefan Pavetić

Selo i kultura

Kako je poznato, kulturno odjeljenje zemlje Gradišća počelo je s jednim novim i širokim projektom ki se zove "kulturna ofenziva". Ov projektat je bio namjenjen u prvom redu za nimško govoreći dijel gradišćanskoga stanovništva. Već ali manje slučajno se je i nam Hrvatom ugodalo, da se i mi priključimo ovoj takozvanoj ofenzivi, kad smo se u nekom smjeru nametnuli odgovornomu ove nakane.

Značilo je to, da smo i mi zeli naše pero i pisali o našoj situaciji i od toga, ča nas trapi i pod čim trpimo.

Ke čitaoce ta izjava skupljenih član-kov o misli o kulturnoj situaciji more dostignuti je jedna velika upitnica, na svaki način se more kupiti u knjižara pod naslovom "Kulturoffensive - 21 Autoren nehmen Stellung". Sigurno je, da ovo zna biti samo mali početak jednoga novoga gibanja ko će, ako se dost dobro more razvit, biti smjerdavno u budućnosti.

Potribno je da se prekinu granice izmedju narodne kulture i visoke kulture i da se on pojam kulture ne ograniča samo na gajenje kulturnoga jerbinstva, nego da ima i za cilj humanizaciju, počlovičenje društva. Človik

neka se pokrene na višu aktivnost, kreativnost i komunikaciju, ali i na stvaralačko pomišljenje o problemu indutrijaskoga društva i o budućnosti naše kulture.

Cilj i smisao jedne kulturne politike u današnjem vrimenu mora i smi samo biti, da kultura nastane jedan važan dijel u životu svakoga pojedinoga i da sve već i već ljudi sudjeluju na kulturni aktivnosti.

Samo da si predočivamo kakova je situacija danas. Meni se dost puti stavlja pitanje, kako uopće izgleda kultura na selu i najdemo tamo još kulture?

Po duševnom stavu sam još uvijek bio optimist i ufam se da ću to i na dalje biti i s tim ufanjem povežem i činjenicu, da se kultura opet vrati u selo, bilo otkuda. S tim kanim ustanoviti, da u mnogi naši sel već uopće nima kulture ili samo malo, naime iz tih razlogov: Vrime socijalnoga porasta (Aufstieg), komu su se skoro svi sugradjani mogli priključiti, je sigurno najveći napredak našega stoljeća ali samo jedan veliki nedostatak se je previdio, naime ta, da su svi oni parvenu-i, skorojevići zabilili na njev kulturni porast. Da su imali svenek samo

jedan cilj pred očima - zaslužiti čim već pinez. U času ekonomskoga razvitka nije bilo teško najti si dobroplaćeno mjesto, načinjiti jednu prekovrimenu uru (Überstunde) za drugom, graditi si novi stan, uz jedan auto još lipši i noviji, televizor u boja, more biti blizu čрно-bijelomu - status quo to potribuje - najzad platiti kredit, itd.

Tomu je potribno da i žena ide djelat, kad danas je jur va svakom selu čuvarnica, kamo se moru otprimiti dica. Tim se dica sve već i već odalju od vlašće familije, od domačega gnjazda, kade se samo najdu skupa knoči pred televizorom pred kim svaka komunikacija more prestat ar se kani ta film ili ona emisija pogledati. Dobro su ovo poznate riči i čim već se ponavljaju tim već se slama mlati, ar svaki priznava, da je kod njega tako i da je tako čemerno ali on je pre lijen i pre mlahav i pre udoban da bi svoju situaciju preminjio.

Kakova situacija se sada najde na selu vani, daleko od otrovanoga varoša? Usudim se reći, da je u naši sela još gorje nek je u varoša. Zač? Kad ona mala manjina ka je zainteresirana na kulturi ima sigurno već mogućnosti da gaji svoju kulturu nek je to moguće vani na selu. Ovu malu manjinu bi ja zvao elitu, i kad je dosta pogibelno

upotribljavati ov izraz, ar svaki ki izbukne van iz svakodnevnoga kasa (Trott) i konzumira i producira nešto kreativnoga se more po mojemu zvati eliter, iz toga razloga kad se tako malo puta stane i kad mi se nika rič činji odgovarajućaja nego ova, ka kani reći da je ovo, ča ova mala manjina djela, kakov izraz života ona ima, bolje i važnije nego kako vegetira (po duševnom pogledu) ona velika i mnogo-brojna većina.

Ako si pogledam situaciju naših mladih ljudi, ko mi se činji da ovde uopće nima kreativnosti - kroz cijeli tajedan najškurja tamnina, kade se samo pripravlja na vikend i hoće imati svoj veliki nastup. Ali kako izgleda ov vikend u stvarnosti? Mladina ide u petak u importirane diskoteke i tote čeka do nedilje navečer na veliki doživljaj na koga se je jur cijeli tajedan veselila. Nek na žalost ta dugo iščekivana prilika ne nastupa. Rezultat je, da si trapu uši i oči u oni zadimljeni lokali kade jedan "light show" zamini drugoga, i da svoje teško zaslužene pineze van hitu za

predraga pila i da se konca koncu upiju do besvjesnosti, kad zdvoju o večeru ki je opet prošao bez onih dočekanih događajev - i, kod kaže jedan novi trend, je nehajano (laessig) kad se medjusobno mladići upiju i onda po lokalu s fuljajućim jezikom od jednoga stola na drugoga letu.

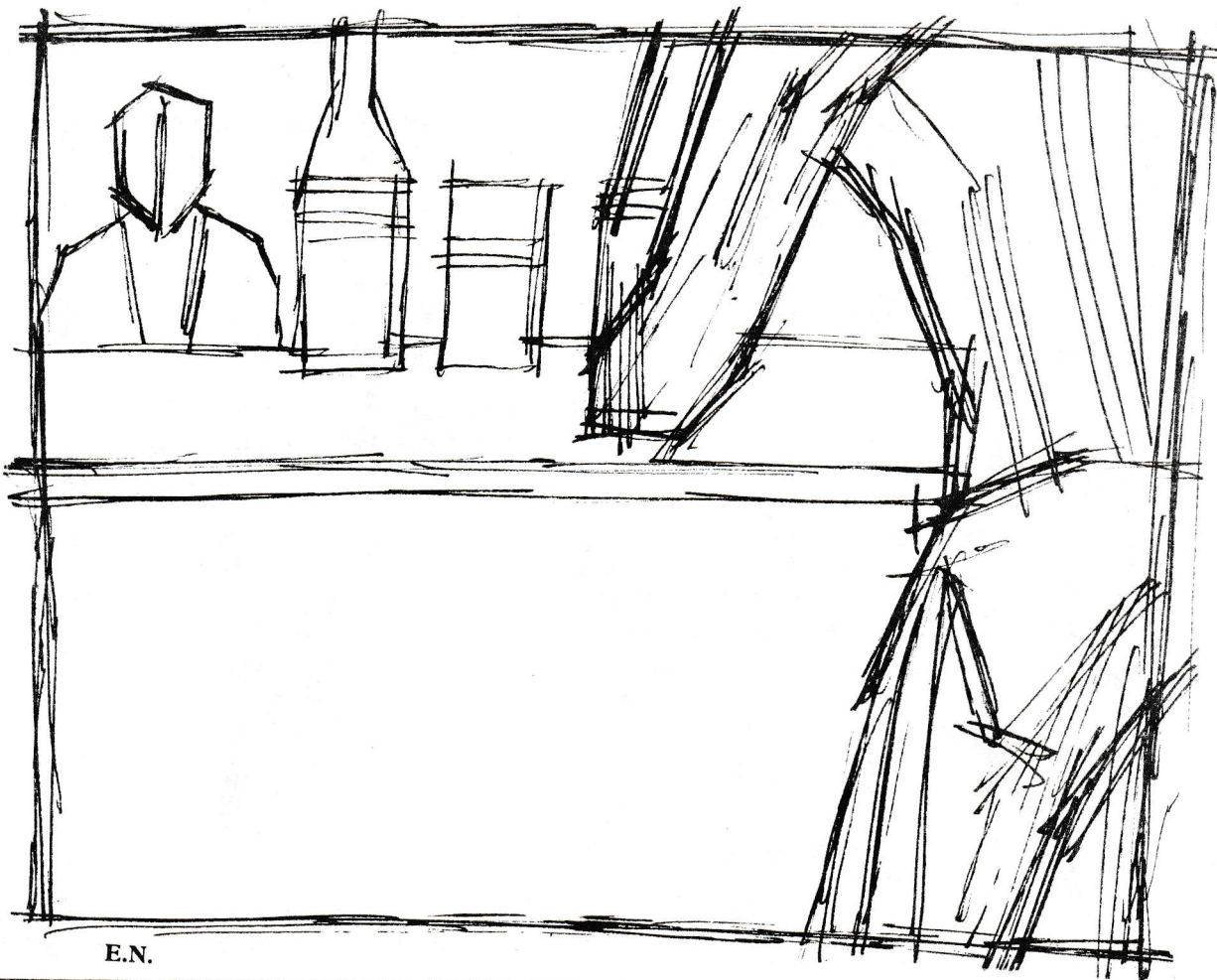
Problem leži va tom, da se mladim ljudem, i ne samo mladim, pruža premjerna ponuda (Ueberangebot) primitivnoga i čemernoga konsuma. Ljudi su se odučili najvećim dijelom baviti se samim sobom i svojim sučlovikom. Pogledajmo u kakovom društvu se potipaju ljudi - nogometno društvo, kade je najinteresantniji dijel pijača po igri, društvo za kegljanje, kade se da čak diskutirati o sportskoj vridnosti, stol, oko koga se muži (u zadnjem vrimentu jur i žene) najđu da se kartaju i piju - čuda drugoga već ni.

Ovo je sigurno jedan od važnih razlogov, zač se je opojna droga (Rauschgift) tako brzo širila izvan varoša u seli. Pročitajmo si svakidašnje novine i časopise i vidit ćemo: "Rastepao se

je jedan krug opojne droge u Gornjoj Austriji", "pronajdeni najvažni dealeri opojne droge u Kremsu", "velika centrala opojne droge se je otkrila u Matrštofskom kotaru" itd.

Nedostatak mogućnosti konverzacije, slabi impetus, dušna nestalnost, zgubitak svakih idealov i mnogo drugoga su pomogli, da je došlo do ovoga razvitka. Ja vidim mnogo krivice i kod starji, ki priuču svoju dicu od ditinstva početo, da su samo pinezi važni i materialno blagostanje. Ako se dite nečim drugim bavi nego je predvidjeno od starjih, nečim čim kim bi si more biti ne toliko zaslužilo, onda je to čemerno i se dost puta prepovida. U njevi očima ima samo to vridnost, ča se more materialno hvatiti, a sve ono zač se samo dobiva ideelna plaća ni ničega vridno.

A ovde sada vidim šancu za one odgovorne, ki kanu kulturu doprimiti u selo, ali dost truda će stati da se ovo polje plodno načinji. Barem konkurencije se ne tribaju bojat, ar široki daleko ničega nije ča bi se ponudilo kao alternativa. Tyran Peter

E.N.

Kriza kulture

Ako danas govorimo o kulturi mislimo zapravo na to što nam se nudi u koncertnim salama i kazalištima, u muzejima i galerijama. S drugim riječima, govor je o "konzumaciji" kulture. Konzum kulture sigurno podliježe istim zakonima kao i svaki drugi oblik potrošnje. Da jedan muzej ima za reklamu isti budžet kao na primjer Coca Cola broj posjetioca bi bez sumnje naglo porastao. To je politički aspekt kulturne krize, svakoj državi je važnije kupovati tenkove i bombe nego pomagati umjetnike.

Taj problem ima i ljudski aspekt: kultura nije popularna, ne dopire do masa, uvijek ostaje u uskom krugu elite. Zašto? Prvi razlog je strah. Nitko ne voli ulaziti u nove, nepoznate situacije. Radnik ili seljak koji nikad nije bio u kazalištu teško će se i odlučiti sam da podje. Veli da "to nije ništa za mene". Ići u kazalište je kod nas još uvijek ceremonija. Treba za to specijalno lijepa (i skupa) garderoba,

frizura. Otvoriti kazališta za mase znači demistificirati ih! Zašto ići u kazalište ne može biti jednostavno kao ići u kino. Tko argumentira sa tradicijom, neka pogleda najveće tradicionaliste, Engleze. I oni gledaju drame dok drže kaput na koljenima i jedu bombone.

Za ljude što žive izvan Beča izlet u kazalište je još problematičniji. Treba poslije posla stići doma da se presvuku, pa na vrijeme u Beč na predstavi. A vraćanje doma, u 10, 11 sati bez vlastitih kola je gotovo nemoguće. Uoči tolikih problema ljudi ostanu doma i - gledaju TV.

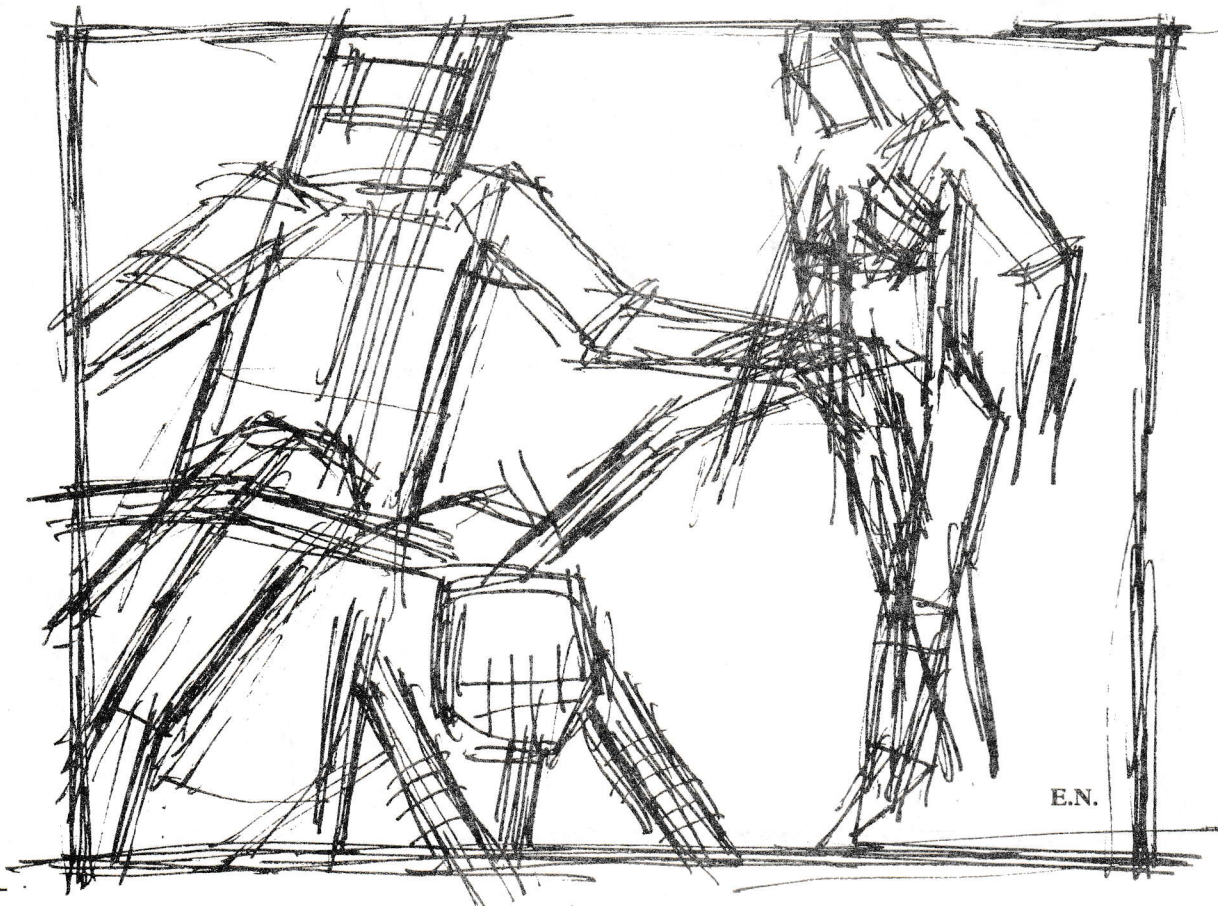
Mudri teatrolozi htjeli su olakšati to i poslali ansamble na turneje po cijeloj zemlji. Tom prilikom nažalost i donose prilično "provincijalan" repertoar. Kao da glupe bulevarske komedije ili kastrirani Nestroy, reduciran na niveau Löwinger-a, može pobuditi ljubav prema kazalištu! Kao da su Bečani pametniji od ostalih Austrijanaca!

Tu po mom mišljenju i leži problem, elitarno shvaćanje kulture: Kultura se producira za mali broj izabranika. Drugi ljudi zadovoljavaju svoje kulturne potrebe za 2 šilinga u

takozvanim "Romantischcentralama".

Kulturni političari se tuže da ne mogu zainteresirati javnost za kulturu. Za koju to kulturu? Za mrtvu, konzerviranu umjetnost gdje gledalac i slušalac uvijek igra pasivnu ulogu, uvijek ostaje konzument. Potrošačko društvo ubija kreativnost. (Sve se kupuje gotovo.) Najvažniji zadatak svake kulturne politike morao bi biti taj da se aktivira ljude za vlastitu kreativnost. Treba im dati prilike da i sami sudjeluju u predstavama i da o njima diskutiraju (kao što se to već čini u dječjem kazalištu!). Treba ih motivirati za vlastito stvaranje. Kultura mora imati neke vidljive, konkretne koristi. Tko ima prilike da nauči kako se pravi svijeće, batik marame, keramiku, radovati će se rezultatima, jer zna što će početi s njima. Bliži su mu od eksponata neke izložbe. A takvo vlastito stvaranje često je prvi korak k razumijevanju umjetnosti i k razvijanju individualnog ukusa. Samo to je izlaz iz nekreativne svakodnevnice, jedini način da se nove krugove ljudi motivira za kulturu u najširem smislu te riječi.

M.Š.

E.N.

Kulturne razine:

visine, nizine i opće dibine

Uz rič "kultura" se još u velikoj mjeri poveziva opera, kazalište i sve ono što državu mnogo novca stoji a ljudem malo što doprimi. Subvencije koje curu u kazališta, opere i koncerte su dostigle svote da si je već neznamo predstaviti.

Neka bude potpiranje te "visoke" kulture lipo i dobro. Ali samo gledajući na iracionalno velike razlike potpiranja te kulture i žive kulture manjin sili čovjeka da se pita kakva je to kulturna politika kad se prema kulturi manjih relativno slabih grupacija barbarično ponaša, što se u rezultatima politike asimilacije, ka je očividna - pogledajmo si statistiku i zakonske podloge - dobro vidi. S drugimi ričami: Na visoko c se zatakaju dnevno milijone šilingov a na sela se stavljaju porezi ljudskog kapitala. Što pod devizom boljeg zasluška u gradu biži znači na drugu stran zapravo isisanje djelačne i kulturne snage sela. Troški za vožnju u grad, gubitak časa za vožnju optereću "pendlere" tako da imaju doma baš časa za obitelj i odmor. To na dalje znači osiromašenje selske snage stvaralaštva u smislu da se potencijal kreativnosti grupe pomanji. Više ljudi zna više dostignut i spektrum šarolikosti povećati.

Jedan zanimljiv aspekt se kaže kod premišljanja o kulturi: i to da se ikakvo stvaralaštvo može onda kulturnim zvati kad je na drugoga, na bližnjega orijentirano, kad ima ada socijalnu funkciju iako može biti motiv traženje potvrde od tih drugi u načinu akceptiranja. Očividni sebični motivi takvo akceptiranje po sebi razumljivo neće dostignuti. Tako je i razumljivo da jedna jačka od jednoga društva na rastoku otpjevana, već

razveselit zna, nego jedna arija u operi, nevoljno, samo zbog visoke gaže otpjevana i dirigirana.

Barbarizam kao druga strana medajle človičjega ponašanja se more zvati mirno pandantu kulture. Sigurno se da pojam barbarizam i pozitivno, recimo "kulturelno" upotribit, najmanje onda kad služi razlikovanjem među kulturnim i barbaričnim ponašanjem i stvaralaštvom. Barbarizam zna bit isto jedan način života samo da je negativan, protiv drugim orijentiran, što kultura nije. U slučaju razdiljavanja (diferenciranja) kulture u "visoku" — koja implicira "nisku" (sigurno toga "prostoga" naroda ili plebs-a) — i još nekakvu sub-kulturu, se omogućiti jednu ili drugu granu opće kulture diskriminirati. Koja je to grana, vidi se u budžetu vlade. Nije slučaj da se grana "visoke" kulture najveć podupira. Neki ljudi su se jur uvijek od drugih morali razlikovati i ako ih je to mnogo koštalo. I dan danas im nije za novac naroda ništa pre skupo. Niti dirigenti niti "Hausmusik" u bilo kakvom ministrijumu. Nek za bazične potreboće grad. Hrvata kot bi to bile škole itd. nema gospođa niti najmanjeg razumivanja. Ili je to namjerno? Stara velikonimška tradicija? Po geslu "Zohl Krowot — für deinen eigenen Untergang!"

Dobro se vidi, kako se zna kultura usmijeriti; prik barbarizma, suptilnoga i latentnoga fašizma na evidentno potlačenje pretvoriti. Sve to u ime kulture, koji je pojam s drugimi za zaminjiti.

To gluši sve pretjerano? Onda smo pozabili situaciju pred četrdeset ljeti...

F.B.

PLAKAT

jednodnevan i prolazan
nalipi se na zide
zaustavi pogled
stvara želju za nečim;
poruka mu je
kratka i jasna
godina i vjetar
ga isperu, izbljedu
požuti
nočas jauče, bleje i crkava
u hladnoj misečini;

rano jutro
novi plakat
se lipi preko njega
zaustavi pogled
i stvara želju za nečim
novim.....

GASSNER Herbert

STRAH

strah od ledenoga miseca
strah od velikoga mesarskoga noža
strah od smrtonosnoga biča
strah od krvave sikire
strah od strijele iz vedroga neba
strah od izgubljenoga vrimena
strah od ispita
strah od padanja
strah da izostane erekcija
strah da pukne gumica
ili glava
kao mjehur od sapuna.

to ča je na mom čelu
nije znoj
to nije ni voda ni krv
to je strah
a neznam odakle
dolazi
ta prokleti strah
ki se
kao očajni krik
u mom grlu davi

Kultura, ne civilizacija

Kultura nij (nek) tradicija

Kultura je danas "in": Imamo "kultur-ofanzivu", imamo kulturne večere, razgovore o kulturi, društva ka se pretežno bavu s tim da očuvaju kulturne posebnosti jednog sela, jedne krajine, itd. A skoro mi se čini, sve vo imamo, ča već nismo "kulturni", to je, ča smo zabili ili izgubili najvažniji faktor kulture, da človik ča stvara, ča novoga stvara.

Problem današnje "krize kulture" nij da nismo "kulturni narod", ki ima svoje posebnosti, svoje običaje i svoja naprikdavanja, nego da već ne razumimo ča zlamenuje rič kultura, da krivo razumimo kulturu. Kultura je sve ča je človik stvorio i ča človik stvara na svakom polju, svakom području života. Stvaralačka moć človika je mjerodavna, je non plus sredstvo ili odredjeni objekt čim se mora človik poslužiti, da bude kulturan! Sve ča človik stvara, ča je človik stvorio, pomoću drugog sredstva ili ne, je kultura. - Da li je to u muziki, poljodjelstvu, pisanju, športu, uredu

ili na gradilišču, ... nije mjerodavno. Sve ča človik iz svoje specifične i konkretne situacije van stvara, je kultura! Problem današnje "kulturne krize" leži dakle već u krivo-razumivanju pojma kulture, ne u tom da človik već nij kulturan, da človik ne upotrebljava svoju stvaralačku moć, svoj stvaralački duh. Kulturom se danas manje-više naziva sve ča je ki drugi stvorio na polju-području muzike, literature, slikovne i kiparske umjetnosti. Kulturan se danas zove človik ki je dobro naobrazovan, človik ki leksikalno puno zna. Kultura dostaje sve već konzervirajući karakter. Kultura postaje tradicija, naprikdavanje. Mišaju se pojmi kultura i civilizacija. "Kultura" dostaje sve već muzealni karakter.

To ča se danas dakle naziva kulturom, je jedan stepen civilizacije. Jer naprikdavanje, čuvanje tradicije, čuvanje kulture - običajev starje generacije, je potriebno za daljnje stvaranje, za daljnju, razvijenu kulturu, a to čuvanje još nije kultura.

Čuvanje kulture i naprikdavanje, tradicija su bitni elementi i faktori civilizacije, jednog stepena života, jednog razvijenog načina života. Zato je, mislim, potriebno da razlikujemo izmedju civilizacije i kulture.

"Kulturni večeri", čuvanje nošnje, čuvanje jačak, sve naprikdavanje ko pelja muzealnom očuvanju jednog dobra, slišu dakle već našem stepenu civilizacije, a manje je znamo zvati kulturom.

Ako dakle trizno pogledamo razliku izmedju kulture i civilizacije, vidimo da su aktivnosti ke se nazivaju kulturne, najvećim djelom aktivnosti na temelju naše civilizacije, a manje kulture, jer imaju u prvom muzealnu, konzervirajuću ulogu.

Tako se stavi danas nova zadaća: Da se opet ufamo biti kulturni! Kulturni ča znači stvaralački na svakom području života. A da znamo postati kulturni, je potriebno da se i putimo u pomoćni sredstva kulture: To su jezik, muzika, rukodjelstvo, da, svako zvanje.

Kot prvu konzekvenciju bi mogli isto i potegnuti, da naše takozvane "kulturne večere" ne organiziramo toliko na uživanje i samo pasivno poslušanje, nego na aktivno sudjelovanje. Nadalje triba isto i školovanje, posebno jezično, muzično ozbiljnije shvatiti. Jer bez pomoćnih sredstava nima kulture!

A nazadnje triba reć svakom mladom človiku da se poufa sam ča stvoriti stvarat, zbuditi u mladi samopovjerenje i srčenost. Trsimo se dakle svi da se kultura probudi opet novom životu, stvaralačkom a ne pasivnom muzealnom.

Branko

Hrvati u Beču idu u
hrv. kavanu u Beču

cafe **GLORIA**

VI JOSEF ART

WIEN 6. otto BAUERg. 26

tel. 57 42 04

Misli o kulturnom djelovanju na selu

I

Veli se, da varoši stvaraju kulturu jednoga naroda. To je na toliko istina, ča naliže takozvanu višu kulturu, ka raste naročito onde, kade stanuje masa naroda. Onde se etabliraju znanstvene i umjetničke institucije svake vrsti kot su visoke škole, muzeji, kazališća, orkestri, izložbe i mnogo drugo. Nut je ta viša kultura u Austriji na visokom stepenu i vrlo cijenjena u svitu. Austrijski porcioplačnici ofruju za uzdržavanje naročito umjetničkih institucijov švako ljeto milijardu i već prez toga, da bi se širi sloji naroda njimi mogli koristiti. Zato se glasno potribuje, da spomenute eliterne institucije idu van iz varošev, naročito iz Beča, med narod.

Ali uz višu kulturu postoji još i jedna druga: naime **kultura sela**, za nas valja kultura **hrvatskoga sela**. Mi gradišćanski Hrvati smo selski narod, a k tomu još i raštrkani, prez svakoga varošića i centra, zato i prez svakoga narodnoga poticaja, ki je uz varoš vezan ter ima uz ekonomski i kulturni učinak na selo. Ipak je naše selo ča do Drugoga boja imalo živu selsku kulturu, ka je imala puno sličnosti sa seli drugih narodnosti u Panoniji, a temelj toj kulturi bio je vjerski, seljački i obrtnički život. Ali je onda došlo do događajev, ki su našem narodu nanесли teške rane: Gradišćanski Hrvati su u boju decimirani, a vrijeda po boju je došlo do masovnoga biga u varoše. Zemljagrunat mlade ljude već ne drži na selu. Oni ostavu roditelje, stan i zemlju ter prođu u veograd, naročito u Beč, ar onde ima zasluška za svakoga, ča osebjuno fali u sridnjem i južnom Gradišću. Tako su ostala i ostaju dalje naša sela u velikoj mjeri prez naroda najbolje i najproduktivnije životne dobe. To se pak čuti na

svakom koraku i čutit će se još jače! Tako su naša sela upala u kulturno mrtvilo, u kom sada gnjiju va grob, **ako se odmah ne poduzmu sve mjere za spas!** Slična je situacija nemer i u nimški seli Gradišća, samo su ovde posljedice drugačije: Kod njih ne ide za živit ili umrit kao kod nas Hrvatov.

Videći ovo raspadanje sela je Kulturno odiljenje Zemaljske vlade Gradišća na širokoj bazi pokrenulo takozvanu **KULTURNU OFENZIVU**, da se spasi i aktivira kulturni žitak sela. **Ta ofenziva se more samo pozdraviti**, ako se ostvari tako, kako se dosad zamišlja: Nuditi ideje, poticaje i pomoć za svako ozbiljno i korisno kulturno djelovanje.

Ali mi grad. Hrvati ne moremo puljiti kulturu iz punih škafov: Mi si to sve moramo stvoriti ili posuditi i adaptirati na naše **hrvatske prilike**, ar hoćemo i moramo kroz kulturno djelovanje počvrstiti naš narodni identitet. Ta naša narodnost mora u ovoj kulturnoj ofenzivi dojt do izražaja i oblikovanja.

Ovde se postavu odmah dvojja temeljna pitanja:

GDO? i ŠTO?

II

GDO je pozvan na djelo u naš narodni vinograd? Svaki naš človik, ki ima nešto da veli ili pokaže. U našem narodu je puno talentov, samo je triba najti i aktivirati. K tomu je potribno, da se točno razgledamo po naši seli, a isto i izvan njih, ki su ti za kulturno djelovanje sposobni ljudi, sposobni i voljni. Ali moramo zadočiti i one, ki nisu na prvi mah pripravnici na djelo. Dakle triba napraviti **inventuru, popis** sposobnih suradnikov i struku-polje, u koj imaju nešto za reći, nešto za pokazati. U prvom redu valja naš apel našim školovanim i drugim sposobnim ljudem na selu: Hajdi, van iz vilov i foteljev i

dajmo se na posao! Ili kosi ili vodu nosi!

Kao prvim valja poziv našim **DUHOVNIKOM**. Duhovničko zvanje ima izvanredno široke i duboke duhovne mogućnosti, naročito onda, ako duhovnik živi angažiran spirituelan žitak, od koga hrani ne samo svoj duh i svoje srce, nego od koga obiljno dili svim stališem svoje fare: dicit, mladini, hižnikom, roditeljem, seniorom. Sve duhovne teme sadržavaju implicite i kulturu, najvećkrat u najuzvišenijem stupnju. Je kod nas sel, kade farniki razvijaju vrlo živo vjersko-kulturno gibanje i stoju na čelu rodne aktivnosti, da li su to predavanja, kazališne predstave, putovanja i ekskurzije, zabavne priredbe i drugo. Pravoda je i duhovniku potribna pomoć. Kot nigdo drugi u selu, zna si najti pomoćnike aktiviste, ki narod pozivaju i spravljaju skupa na različne priredbe. Ovakovo poslovanje moralo bi se etablirati u svakom našem selu! No najbolji drugi - **na iskrenoj kolegijalnoj bazi** - bi morali biti duhovnici i učitelji.

Nije mali broj onih sadašnjih **UČITELJEV**, ki su se suptrahirali od izvanškolskoga kulturnoga djelovanja. Ovde triba sprogovoriti jednu otvorenu rič, ka se nerado čuje: Hrvatski učitelji na dvojezični osnovni(!), (ne na glavni!) škola su polag postojećih zakonov materijelno dobro postavnici. Sigurno im je prva njihova dužnost, da dicit čim bolje priuču materinskoj riči. Ar ako se človik u svojem jeziku ne zna pravo artikulirati i izraziti, postoji pogibel, da će ov jezik odhititi! Ali hrvatskomu učitelju je **moralna dužnost**, da se angažira i na kulturnom polju izvan škole i narodu dava od svojih sposobnosti čim već, sve ča ima! Na primjer se od vlasti forsira utemeljenje roditeljskoga društva pri svakoj školi. Cilj mu je, da dojde do stalne

uzajamne suradnje izmed učiteljev i roditeljev na dobrobit dice, da bi se škola u pravom smislu humanizirala i demokratizirala. Ovdje moru učitelji i roditelji jedni drugim puno reći, ar je najvažnije, da se individualno postupa s dicom. Predavanja o odgovijanju, iz psihologije bila bi vrlo korisna. Naročito triba roditelje osvi-dočiti od **koristi dvojezičnosti**. Ali ovo je samo jedan dio učiteljske zadaće. Ne smidu se oni potegnuti samo u školske i svoje privatne sobe. Ako idu med narod, nećedu se tribat tužiti, da u općini nimaju mnogo za govoriti. Bar u tom izvanškolskom poslovanju neka bi im bili naši stari školnici uzor, ki su pod nevjerovatno teškimi okolnosti služili svojemu narodu u školi i izvan nje.

Kulturna ofenziva vrlo živo poziva i **OPĆINSKE PREPOSTAVNO-STI i BILJEŽNIKE** na kulturnu aktivnost. Dosada je u njihovom djelokrugu kultura bila dostkrat zapostavna, ali su utemeljenjem knjižnic, društav za polipšanje sela i potpiranje športa učinjeni važni koraki, za kimi moraju još mnogi i mnogi slijediti. Peljači općin i sel neka si budu svisni toga, da imaju puno mogućnosti za djelo na kulturnom sektoru, ar imaju i potribna sredstva i potribni autoritet.

Kulturno djelo prez **MLADINE** se ne da zamisliti, a mladenačko pitanje je danas vrlo teško. Ima i danas med mladinom odličnih ljudi, ki su voljni angažirati se. Ove triba uhvatiti, dati im smir i mogućnost za djelo, za oblikovanje i afirmaciju njihovih sposobnosti. Poznata je tužaljka, da velikomu broju mladih nijedan odgovorni faktor nima pravoga pristupa: niti roditelji, niti Crikva, a još manje političke stranke. Kroz cijele noći bludu po diskoteka, ke znaju biti prave močvare i prosidališća nemorala i pokvarenosti. Pod konac tajedna ovdje probavu i po tri noći, pošicaju novac, koga su si kroz tajedan zaslužili ili koga od roditeljev iznudu. A ponediljak jutro stoju 'vo: pusti, dogorena svića i opet čekaju na dođući vikend. A čuvari zakona si ne zamu kosu u ruke, da bi te močvarne biljke radikalno pokosili! Ove bludeće mlade potegnuti van iz močvare, združiti u kruge, dati im zanimljivu zabav i zadaću, to bi bilo prvo djelo onih sposobnih mladih, ke sam zgora spomenuo. A imamo mi u svakom selu takovih mladencev i mladenkinj, da li su zaposleni u kakovom obrtu ili birou, ili su seljačkoga zvanja ili pohadjaju više i visoke škole.

U kulturnu aktivnost bi se morali uključiti i oni mnogobrojni naši zve-

čega školovani ljudi, ki su silom prilik ostavili naše selo, da najdu u varošu zaposlenje, ko odgovara njihovoj višoj ili visokoj izobrazbi i kvalifikaciji. Ti naši **"ISELJENIKI"** su se udomačili u Beču, Željeznu, Gracu i u svi kotarski varošići Gradišća. To su činovnici, učitelji, juristi, ekonomski, vračitelji, profesori, inženjeri, menedžeri i drugi. Ove ljude potražiti i zadobiti za suradnju, to mi se čini vrlo važnim. Ne moremo mi brigu za naš narod ostaviti samo na ljudi u selu, ne moremo i ne smimo ostaviti tolik duhovni potencijal neiskorišćen. E, braća, nekadašnji Hakovci, i svi drugi domoroci, ki ste se tako dobro etablirali po svitu: **Kade ste?**

Svaka organizacija, svako gibanje se danas trsi, da zadobene **ŽENE** za svoje cilje. Poznato je, kako one znadu biti marljive i ustrajne. Nje za kulturno djelovanje i uopće za naše narodne posle zadobiti, to bi nam morao biti **najprviji cilj!** Pomislimo samo, kako je negda zdavno Janko Drašković svojim spisom "Ein Wort an Illyriens hochherzige Tochter ueber die aeltere Geschichte und neueste literarische Regeneration ihres Vaterlandes" zagrijao hrvatske žene i **preokrenuo** žalosnu situaciju u tadašnjoj Hrvatskoj.

III

Ostaje još pitanje, **ČA** i **KE** **PREDMETE** neka kulturno djelovanje obuhvati. U ovom okviru se to ne more na široki popisati i razložiti, samo napomenuti, a ča se napomene, ne znači red po prioritetu:

predavanja s temami, ke zanimaju narod i ke su mu potrebne. Temov na sto i sto stoji na raspolaganje kod Volksbildungswerka Gradišća i pri Kath.Bildungswerk-u;

predavanja za vjerska društva s njihovimi špecijsalnimimi temami;

predavanja filmov i **predavanja** o putovanji s **dijasi**;

predavanja iz hrvatske povijesti (ar narod, ki ne pozna svoju prošlost, je kot ptica prez kreljutov);

seminari za naš jezik i za **hrvatski književni jezik** (da ljudi budu imali laglji pristup k hrvatskoj knjigi; prez knjige nij budućnosti);

predavanja o zdravlju, o odgojivanju;

predavanja o vinogradarstvu, o cvijeću i cvijetnjaku;

(Napomena: Nij se triba plašiti, ako ljudi ne dojdou u masa. Jedno ter isto predavanje neka se održi u nekoliki seli);

kazališne igre su kod našega naroda vrlo obljubljene i dobro poiskane, ali zbog iseljavanja mladoga svita u varoše postaju sve redje. Vindar ostaje još dost ljudi, da bi se igre mogle aranžirati, pravoda bi morali suradživati ne samo mladi ljudi nego i zreli muži ter žene kot se to vridno prakticira u Klimpuhu i na svi pozornica svita. Vrime negdašnjih selskih operetov je mimo i moraju dojtii novi kusići pred publiku, ali nikako ne takovi, u ki se selski človik predstavlja kot gotov durak. Sposobne kusiće najti i adaptirati nije lagak posao. Htio bih samo spomenuti tri autore: prof. Ignaca Horvata, dr. Blazovića i dr. Geošića. Kazališne igre su od velike vridnosti: Pojedini glumac se duševno angažira, on je u cijelom svojem bivstvu kreativan, uči se lip i pravilan govor, nauči se mnogo riči, ke u dnevnom žitku obično ne hasnuje. To valja i za publiku ter su naše kazališne igre i pristup k hrvatskoj štampanoj riči. No pak se ljudi zabavljaju, gane im se srce na radost ili tugu. Uspjeh daje glumačkoj družini poticaj i za druge aktivnosti.

Ako se pokažu posebni talenti, ti neka se angažiraju opet i opet. Svakako mora anzambl svoju igru predstavljati na više mjesti. To valja i za zgora špomenuta predavanja. Takovo djelo je racionalno;

knjižnice ili čitaonice moraju imati dovoljan broj knjig na našem i na hrvatskom književnom jeziku. Bibliotekar mora imati osebujsne sposobnosti i dobar pristup k štiteljem, naročito mora poznati svoju publiku i **zalagati se za hrvatsku knjigu**;

za polipšanje sela se ljudi znaju vrlo angažirati, samo moraju peljači bit ustrajni. Zna to bit u selu jedan vrlo kreativan pokret, ki donaša cijelomu selu puno zadovoljstva;

čista okolica je danas tema, ka nam svim ide sputa;

muzička kultura je vrlo mnogostarana: jačkarne skupine-grupe, dičji zbori, jačkarna društva odraslih, mali i veći instrumentalni anzambl svake vrsti, naročito i tamburaški zbori dice i mladine;

narodni ples zna mladinu jako oduševiti, a gledaoce još jače;

paska i čuvanje kulturnih spomenikov u selu i hataru;

čuvanje spomenikov u prirodi;

fit-marši;

izleti u bliži i dalji svit; izleti u **Hrvatsku** bi mnogo mogli doprinesti tomu, da se naš človik oslobodi nekih kompleksov manjine. Južnomu Gradišću je blizu Varaždin, varoš sa živom kulturom, kom bi se tribalo koristiti;

šport različne vrsti je tjelovno, duševno i društveno od velike koristi;

skupine za slikanje, keramiku, šah, foto, poštanske markice i mnogo drugo;

šari večeri i zabavi s višim nivoom.

Nemoguće je nabrojiti sve aktivnosti, ke izgradjuju kulturu pojedinca, cijeloga sela i naroda. A svagdi, kade se najdu skupa naši ljudi, neka im se jača narodna svist i narodni ponos. Računati se mora i s tim, da kulturno djelo rijetkokrat digne mase na noge. Ali je vridno i za "deset pravičnih" djelati!

IV

Za ovakovo kulturno djelovanje - moremo je zvati ofenziva ili drugačije - je nam gradišćanskim Hrvatom potreban dobro organiziran poseban **MENEDŽMENT**, ki najde ljude za

djelo (ar malo je ljudi, ki se za djelo draplju), ki dava inicijative, preskrbi podloge, koordinira sve aktivnosti i povezuje kulturne faktore. Ta mēnedžment mora bit odibran. od hrvatskih organizacijov i mora imati njihovo zaufanje, a **platiti ga mora dakako austrijska država**. Ona mora jur jednoč prestati - blago rečeno - s nepravičnom politikom prema nam Hrvatom. Svi dosadašnji blistavi komunikeji prilikom državnih posjetov su za fučku! Ako Austrija na pr. plaća za četira kazališća u Beču na ljeto jednu milijardu (predstavite si: to je stup banknotov po tisuć šilingov visok sto metarov!) i ako si je Gradišće zgradilo za par milionov svoju zvjezdarnicu, onda ne ide, da se grad. Hrvati jednostavno zagušu, nego moraju im se dati sva potrebna sredstva, da si moru izgraditi i gajiti svoju kulturu. Konačno plaćaju i grad. Hrvati porcije i Kulturschilling.

Štefan Zvonarich

Št. K.

Kultura je usko povezana

s jezikom - a jezik se gaji u selu

Tovaruš mojega maloga nećaka se pomina po nimšku. Kad se oni skupa igraju, kad se jedan drugoga kriču, kad si zdivlju, svenek nek čuješ nimšku rič.

Otac onoga dičaka bio je nimac, on mu je jur pred leti umro. Mislim da ga kumaj pozna. Ali mati njegova, Hrvatica, (i staristarji su Hrvati, a živi mu još i stara-stara-majka) se pomina s ditetom po nimšku, najveć-puti i stari starji i stara teta ka kumaj zna nekoliko nimški riči.

Pitam se, jeli bi se ona mlada majka uopće bila hotila svojim ditetom od početka pominat po hrvatsku, i ako bi otac bio Hrvat.

Nažalost je čuda ovakovih mladih majkov i ocev. Zač se oni ne pominaju svojom dicom po hrvatsku? Znamda zato, kad vidu da se njevoj dici ne pruži mogućnost učiti se hrvatski u čuvarnici i u škola? Mislim da im fali smisao, da ne vidu vridnosti u tom, naučiti svoje dite hrvatski jezik ar se pitaju: "Ča ima od toga?" Oni mislu u

prvom redu na materijelno. Zaista bi hotili pitati: "Ča će imat naše dite od toga?"

Ne moreš se od toga pominat, da oni njeguju, gaju, cijenu svoj materinski jezik. Ako bi to tako bilo, pokazalo bi se to drugačije na njevoj dici. Kako da pobuditi idealizam u onakovi ljudi, ki tu stvar čisto praktično i materijalističko gledaju? To se čini nemoguće. Moralo bi se ovakovim ljudem s čisto drugačijimi argumenti dojt. Kad vidu, da se hrvatski jezik ne upotribljava na nijednom javnom mjestu("Vidite seda, zač neki svisni Hrvati i hrv. organizacije potriubuju dvojezičnost u naši hrv. kraji?")

U čuvarnici i školi se uči po nimšku

(zvana tih tri ur u tajednu). Na opčinskom uredu moreš još po hrvatsku svoju želju izrazit, i u blagajni. I po krčma čuješ skoro samo hrv. rič. Skoro mi se je svaknulo reć: a od sebe razumljivo u crikvi. Nije to tako od sebe razumljivo. Ča ima svako selo hrvatskoga duhovnika? Mislim da smo u tom pogledu u srićnom položaju.

Broj majkov i ocev ki se ne pominaju svojom dicom po hrvatsku je dosta velik. A stane se ovo i u neki obitelji, kade si človik misli da su mladi starji "vrli i vjerni" hrvati, i kade si tu njevu odluku nebi bili mogli predstavit.

ORF-uspjeh simo, hrvatske emisije tamo. Kako nas znaju ove emisije veselit, kad vidimo kako se naša mlada generacija sve već i već ponimčara? Tužna sam i mislim, da bi se ov problem morao čisto na dnu, na žili popast. Ja vas prosim, premislite si, vi svi, ne nek majke i oci, kako se stoji s vašu ljubavu prema vašemu jeziku? Koliko vam je vaša majka i to ča vas je od zipke početo učila vridna?

Dorotea

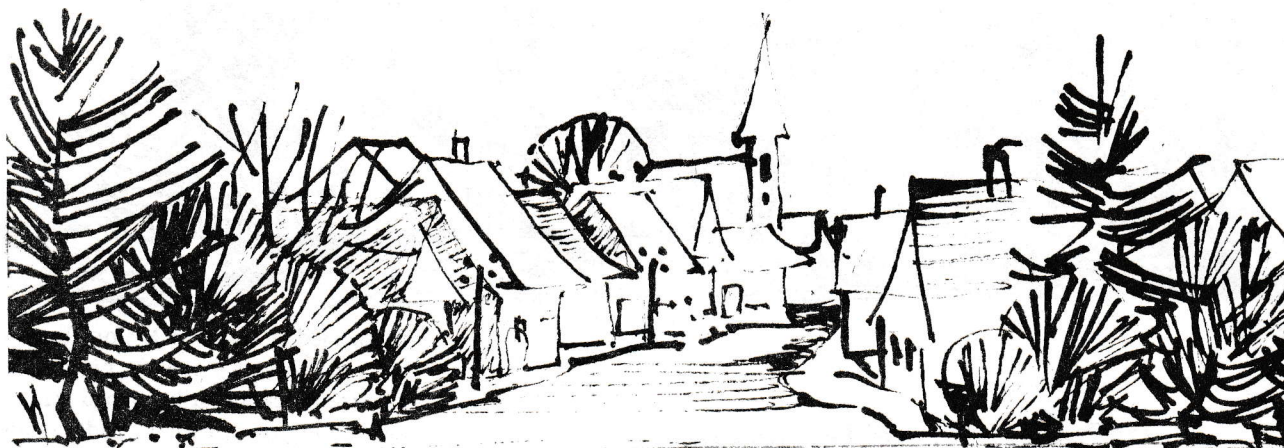
Čitanje, hrvatske knjige i naše knjižnice

Jedna malo ironična šala nam kaže: kad muž ili žena današnjega vrimenta želju skupa zakriti negdje pineze, onda kupu neku lipo izgledajuću knjigu, ka je opremljena nekim luksuznim materijalom i ju stavljaju pak u ormar za knjige. Na tom mjestu je pinez "siguran" - jer knjige u vlašćoj biblioteki ljudi ne čitaju. Problem leži - zaključuje se u toj šali - samo u tom, da se muž i žena prilikom takovoga odvajanja pineza odluču za istu knjigu. Sigurno je ova šala u nekom smislu pretjerana.

Ali ipak pokazuje na vrlo duhovit način na to, da je knjiga na žalost još uvijek nedovoljno prisutna među

ljudi. Imamo statističke podatke, da oko 75 posto cijeloga stanoništva ne pročita niti jedan beletristički naslov u toku ljeta. Knjiga još nij postala jedna **potriboća** svakoga človika u našem društvu; zbog toga se mnoge institucije bavu širenjem i propagiranjem dobre knjige, i to u ime općedruštva dobra i općega kulturnoga napretka.

Knjiga je jedan bitan elemenat naše civilizacije, ona nam otvara mogućnost čuvanja, konzerviranja ljudskih misli za buduća pokoljena, ča još nije moguće na neki drugi način, na primjer kroz sredstva moderne elektronske komunikacije. Knjiga i knji-

Štefan Karazman

ževnost imaju svoj izvanredan značaj i kao jedan od oblika kulturnoga i umjetničkoga izražavanja ljudi općenito.

Knjiga se danas ali ocjeni u velikoj mjeri kao i svaka druga roba, ka se prodava na tržištu, na sajmu. Knjižaru nije važno, hoće li se ova ili ona knjiga čitati, hoće li izvršiti svoju misiju ili ne. On gleda u prvom redu na to, kako zna svoje knjige na najbolje mogući način i čim brže prodati. I velike izdavačke kuće se redu po ovi "tržni mehanizmi", ča pelja k tomu, da se ograniču mogućnosti za mlade stvaraoce, da se već iskažu, da im se djela publiciraju. Mladi neafirmirani autori imaju jedan vrlo težak položaj, koga su zakrivili s jedne strane izdavačke kuće, a s druge strane i školski sistem. Književnost ima u našem školskom sistemu jedno nešto povlašteno mjesto, jer nastava jezika i književnosti je jedan od glavnih nastavnih predmetov - ali na žalost je suvremena književnost u nastavi vrlo slabo zastupljena, školski sistem ne nudi mladini upoznavanje sa suvremeni pisci i temami.

Kako nam iskustva pokazuju, povećana "pedagoška represija" ne pelja k jednim iskrenim oduševljenjem za knjigu. Očito, potreban je jedan sasvim drugačiji, moderniji pristup, kako bi se dala knjiga, osobito knjiga suvremenih piscov, čim već približiti čitaocu, štitelju.

Čitanje je vrlo važno u životu. Ki mnogo čita, ta i već razmišlja, ta

pelja raznovrsnije razgovore nego drugi. Jedni čitaju navečer prije spavanja u postelji, drugi opet čitaju uz kad idu na posao u tramvaju, neki čitaju na klupi u parku, neki svagdir. Pravi ljubitelj knjig bi sve darovao za dobru knjigu, u njegovom slobodnom vrimenu ga najveć veseli, mu pruži najveće zadovoljstvo "maratonsko" čitanje, koje svakidašnji život stalno obogaćuje i koji pelja njegovanju ličnoga ukusa.

U Gradišću imamo mnoge "općinske knjižnice". Kao znak napretka broj knjig stalno raste. Izbor postane s vremenom sve veći i bogatiji. To su podatki, ki nas znadu zadovoljiti s jedne strane. I naši načelniki su vrlo ponosni na "svoje" seoske knjižnice. Veseli je ako se stanovnici sela pokažu i kao marljivi čitaoci, štitelji. On, ki ima tu sriću, biti slučajno broj 100, 500 ili 1000 u kartoteki stalnih čitaocov, štiteljev, dostane od načelnika mnogokrat mali dar kao znak priznanja za svoju marljivost i za svoju zainteresiranost.

Kako se stoji s hrvatskom knjigom u seoski knjižnica? Je **uopće** zastupljena u šarenom izboru raznovrsnih knjig, je relativno slabo zastupljena, zbog čega nij zastupljena, zbog čega je tako slabo zastupljena? Ova pitanja si moramo mi svi, kim Hrvatsvo u Gradišću na srcu leži, postaviti.

Je izbor hrvatskih knjig u pojedini seoski knjižnicov optimalan?

Ne postoji zanimanje kod ljudi na selu za hrvatsku knjigu, ili postoji

jedno zakrito zanimanje, ko čeka još na probuđenje, na to, da mu se pruži mogućnost za svestrani razvitak?

Na primjer kroz jednu široku, koordiniranu kulturnu i književnu animaciju.

Jer osnovati seoske knjižnice u lipi prostorija nije dost, potrebna je i animacija ljudi, individualan angažman pojedinih animatorov, ki se skrbu za ljude na jedan nenametljiv način. Bez ove stručne animacije čedu općinske knjižnice ostati u jednoj nedovoljnoj i ograničenoj situaciji - a knjiga, ali i kultura u cjelini, ne zna postati jedan po sebi razumljiv dio svakidašnjice.

Zač ne dojdou naši - ionako na žalost vrlo rijetko posipani - hrvatski autori u pojedine općinske knjižnice, da bi "na licu mjesta" u prijateljskoj i otvorenoj atmosferi diskutirali s ljudi prik svoga stvaralaštva, prik toga, ča su dosada sve napisali i ča još namjeravaju sve napisati?

Kroz ovakove svake hvale vridne inicijative bi došlo do jednoga približavanja između autora i čitalačke publike, ko bi bilo sigurno od velike koristi za jednu i za drugu stran. Prik toga, ka metoda je najbolja, ka bi mogla imati najveć uspjeha se da i se mora diskutirati; cilj neka ostane isti: prebroditi KRIZU HRVATSKE KNJIGE U GRADIŠĆU, jednu krizu, ka je očividna za svakoga, ki se je malo bavio s materijom, jednu krizu, ka je prava kočnica našega daljnega kulturnoga razvitka uopće.

Herbert Gassner

Št. K.

"Galerija Klaudus"

Prošle godine sam čitao jedan izvrstan predlog - neznam više gdje i od koga - da se osnuje jedna galerija na spomen Rudolf Klaudusu. Potom se nažalost već ništa o tome nije čulo. Ipak: Ideja čeka na realizaciju. Pruži se HKD-u mogućnost, pokazati da je zaista **kulturno** društvo.

Ako nije moguće da se uzme Rudolf Klaudusa rođen-stan u Šuševu - neznam da li još stoji - bi znamda bilo moguće da se instalira galerija u stanu u Malom Borištofu, gdje je Klaudus najdulje živio. Stan bi morao služiti

u prvom redu izloženju Klaudusovih slika, njegovomu novinarskomu djelu a na dalje mogućnostima da se izlože suvremena i druga djela različitih gradišćansko-hrvatskih i drugih umjetnikov. Izvan toga moralo bi biti moguće da se stan tako restaurira i adaptira - bez da se "pofuša" - da bi se kao centar za bilo kakve manje ili veće kulturne priredbe mogao upotrijebiti. Mislim na instaliranje seoske biblioteke i na manji seoski muzej. Da nebi bilo moguće dobiti R. Klaudusa stan za takvu galeriju, naći bi se

morao jedan stan - u Malom Borištofu ili Šuševu - koji je gradjen u karakterističkom stilu ovoga kraja, kakav je na primjer rođen-stan Ignaca Horvata. (U Malom Borištofu mogla bi se izložiti i arhivirati djela Ignaca Horvata.)

Jedan tako adaptiran "stari" stan pružio bi dosta prostora za svakakve aktivnosti ljudi. Nabrojimo na jednu stranu prostorije: prva "hiža", "veža", zadnja hiža, pod, "kamra", štala, lopa,škadanj, a na drugu stranu moguće aktivnosti i priredbe: galerija, muzej, biblioteka, recitacije, skupni sastanki na diskusije i predavanja, itd..

Realiziranje odvisi samo od dobre volje. HKD kao najveće gradišćansko-hrvatsko društvo znalo bi stim dokazat da se opravdano zove kulturnim i najvećim.

Franjo Bauer

Situacija u seli

NOVA GORA

Nova Gora, zgradjena na mali brižići u jednoj okolici puno šume, leži va južnom Gradišću. Veliki dio stanovnikov djela u Beču. Mali dio kod kuće kao seljaki. Naš tehnokratski "moderni" život preminio je socialnu strukturu i kulturnu situaciju va sakom selu. U Novoj Gori glavni dio kulture leži na sportu. Nogometaši imadu veliki uspjeh kod mladi i stari. Aktivni sportaši se mnogo trudu na sportskom igralištu, a potim va gostioni. Gledaoci isto imaju mimo konverzacije, njihovu pasivnu i aktivnu korist na vanjskoj strani igrališta. Postoji isto u našem selu jedan pjevački zbor. Zbor se bavi s hrvatskimi i

nimškimi pjesmami na sve načine. Mimo ove tradicionalne grupe postoji i mlada folklorna grupa, koja se bavi sa hrvatskimi plesovi.

Novogorski "Schachklub", koji ima saisonu u zimi, završi kulturni sadržaj mimo kazališne grupe, koja se je u zadnjem vrimentu bavila socialkritikom i vjerojatno dobri uspjeh pogodila.

Poznamo svi situaciju u sobotu i nedilju. Mogućnosti odbiti disko-teku su u mali sela male. Put va "Gradski kulturni centar" je mnogomu pre daleki. Zato bi se moglo na primjer u selu na literarnom polju djelati i izraziti na takov način socialne, humanističke i političke stvari.

A. N.

STINJAKI

Želio bih opisati čim objektivnije situaciju kod nas u Stinjaki. Ako mi se to ne ugoda, onda mi neka svaki na znanje da ili usmeno ili pismeno ča u ovom opisivanju nije u redu.

Crikva po mojem mišljenju još uvijek ima prvo mjesto na kulturnom području. Svakidašnje upotrijebavanje takozvane "koine" gradišćansko-hrvatskog jezika u crikvi ima sigurno jak uticaj barem na pasivno znanje toga u nekom smislu normiranog jezika. Uz ta jezični aspekt crikva vrši i mnoge druge funkcije.

Jedna od ovih bi bila funkcija komunikacije. Ako bi si človič predstavio kako bi život izgledao potpuno bez

crikve u selu, morao bi priznati da bi se mnogo svega promjenilo. Neću sada sve nabrajati, ali činjenica je da su mjesto oko crikve (pred i po sv.maši) i nogometno igralište mjesta na kimi se najveć ljudi **redovito** skupi.

U farskom domu se predstavljaju mnogo puta raznovrsne igre (božićne, mesopusne).

Crikva ima zbor jačkarov ki čudaputa polipšaju ili maše ili pokope ili ikakve priredbe. U oblasti crikve je istotako uvježbavanje narodnih plesov i igranja tamburic.

U dvorani za različne prilike (Mehrzweckhalle) ka je u istoj zgradi kao i škola predstavljaju dica iz čuvarnice i iz osnovne škole božićne igre po nimški i po hrvatski za naše seniore.

U školi se nalazi knjižnica s knjigami obadviju jezikov. Knjige se jako posudjuju.

Kad su u Stinjaki svadbe se moru viditi naše lipe nošnje i naši narodni

plesi i čuti naše jačke. Pleše se i ispred hiže gdje je svadba (u poslednje vrime skoro isključivo krčme).

Jedno društvo koje ima mnogo kotrigov (članov) je "Društvo za turizam, polipšavanje sela, narodne nošnje i plesu u Stinjaki". Ovo društvo se trsi za organiziranje svakoljetne kirtu na Petrovu, ka je do sada jur šest puta bila na "Gospodinovo" (crikveni vrt) i svaki put tri dane traje. Uz to je ovo društvo postavilo ispred sela jednu hižu ka je bila gradjena 1815.ljeta (Heimathaus). Jedan zdenac je ispred hiže i jedan škadanj iza hiže. Sada je postavljen i takozvani "kiting". Koliko sam mogao dočuti će se onde napravit jedan kulturni centar.

Mislim da bi tako nešto jako dobro bilo kod nas. Činjenica je da mladina na kulturnom području nima mnogo mogućnosti (a vjerojatno i u drugim seli ne). To je sudbina sela uopće.

Martin Zsivkovits

KLIMPUH

Kao i u mnogi drugi hrvatski seli ima i u Klimpuhu različnih klubov i društav: nogometaški klub, klub stolnoga i drugoga tenisa, društvo za polipšanje sela i.t.d. Mladina je u športski klubi vrlo aktivna i je mnogo puti u utakmica dostignula prva mjesta

Postoji i jedna tamburaška grupa, ka je jedna od najstarijih u Gradišću i ku je utemeljio i ju još dan danas pelja vladin savjetnik gosp. Feri Sučić. Kroz marljivost i brigu gospodina Sučića je dospila grupa skoro u sve kraje Evrope, još i u Sovjetski Savez, i ima vrlo mnogo nastupov i u svojoj domovini. Održavaju se probe i za male tamburaše, ki su još školari, tako da se ne treba bojati, da neće bit naraštaja.

Ali to, ča istakne Klimpuh izmed drugi hrvatski sel je da se jur leta dugo (mislim od 1964. ljeta) med Štefanjom i Novim Ljetom pred-

E.N.

stavljaju igrokazi, jeli su to vjerski, ozbiljni ili šalni. (A svako peto ljeto se igra i u misecu maju.) Igrokazi se zavjezbaju pod peljanjem seoskoga farnika gosp. dr. Geošića, ki i najveći broj igrokazov prevodi ili prepíše. Ljudi iz skoro svih hrv. sel si rado dojdju pogledat predstave; na primjer su to bili igrokazi kao Osmá zapovid, Fatima, Lourdes, Lumpacivagabundus, Teta Mone iz Arizone, Ti se Petar i.t.d.

Crikveni zbor ne nek polipšava nediljne svete maše nego je na primjer i pomogao da se je radio-emisija letošnje procesije na Tjelovu dobro ugodala. Predvidjeno je i jedno live-emitiranje klimpuške hrvatske maše dojdjuće ljeto u maju.

Kako se drugačije mladina u Klimpuhu sakuplja i kako se zabavlja? Postuju u glavnom tri krugi: Socijalistička mladina, omladinska grupa narodne stranke i katoličanska mladina. Ove grupe imaju više ili manje redovita spravišća i sjednice i različne priredbe. Smim ovde napomenut da se je letošnji Dan mladine održao u Klimpuhu, koga je priredio Hrvatski akademski klub skupa s katoličanskom mladinom. Nažalost je socijalistička mladina va posljednjem trenutku izjavila da neće sudjelovat.

Na vikendi se mladina hoće malo zabavljat. Nažalost joj ne stoji u tom pogledu mnogo na raspolaganje. Od pet krčmov ke postuju u Klimpuhu su dvi od njih više ili manje mišljene za zabav mladine na vikend: Zvonarićeva Bonanca-Bar i krčma Hartmann. A mnogo mladih junakov i divovjak se odvezu u diskoteke u susjedno selo Cindrof. Nažalost se čini da su diskoteke jedina mogućnost mladoga človika prebavit vikend izvan domaćega stana. Po mojem mišljenju bi bilo bolje kad bi se mladi ne u glasni diskoteka strefili, kade već puti ne razumiš svoju vlašću rič, nego kade drugdir da bi se more bit na drugi način zabavljali, u razgovori i diskusija bolje upoznali i tako bolje razumili.

Dorotea

Novi Glas predstavlja:

FORŠIĆ Gerhard

Rođen 15.8.1958. u Longitolju, posjetio je osnovnu školu u Šuševu i glavnu školu u Velikom Borištofu. Po završetku šegrtovanja za automehaničara poiskuje školu za policajce u Beču, gde je med ostalim položio ispit za "Srpsko-Hrvatski".

TEREZA

Ne idi Tereza
ne idi, kao da ništa nebi bilo
ne idi mladosti moja
otkaži večer, prevari oca
ostani tu, prosim ostani.

Još se sjetim našeg skupnog boravka;
majka ti bolesna, samo ja i ti
tvoja soba u sjaju proljetnog sunca
izgledala čarolito, kao sva iz zlata.

Zaćarao me tvoj pogled
tvoje tjelo, koje se je blistalo u poslednji traki sunca
i onda, sigurno uz ukus teškog vina
i začaran od tvog romantičnog parfajna
loše premišljena želja, tebe draga,
ljubiti, više ne pustiti.

Raspoložem si milijun podatkov prošlosti
koja nas pred vlastitimi očima vara i napušta.
Pitam se, nije život samo iluzija?

Ponovo počinje kišit
kako kiši u jeseni nad ovi kraji
idem, da se malo prošećem,
moram van iz sobe, van u polje
čujem glas majke, brata, druga
pod strihom brzo pod kišom pokupjeno rublje.

Nek van, svenek dalje
glasi postaju sve slabiji
dok se izgubu u ništa
više ne morem,
vidim još jedno suho mjesto
posljedni put sjesti
posljedna cigareta
zbogom zemlja
zbogom....

ZAŠTO

Bože pitam zašto, na svitu ima rata?
Zašto pobacuju se sa kruhom jedni?
Zašto moraju od glada umriti drugi?
Zašto se opustošu polja i gradi?
Zašto se umaraju u utrobi dica?
Zašto na svitu ne vlada sloga?

ZEMLJA MIRA

Daleko, tamo daleko
gdje se nebo i zemlja sretnu,
leži zemlja vječnog mira,
koju našao nitko nije.

Daleko, tamo daleko
čuvana od nevidljivih stražara
leži ova zemlja, krasno,
kao spavajući dijamant.

Ti se voziš mimo nje
i ne vidiš ju, ne poznaš ju
jer tvoje srce puno je mržnje i srde.

Samo u stari pjesma...
spominja se još-ova zemlja,
iz koje smo jednoč prošli
i nikad više natrag naši.

Jedno selo - žarišće kulture

Ako se govori o kulturi i selu, ko se ne smi izostaviti jedno selo, ko je stalo, i ko još dan danas stoji med prvimi u kulturnom pogledu, uopće onda, ako je govor o muziki. Znamda su sve napomenute grane kulturnoga života u ovom selu preveć subjektivno opisane, kad autor ovih redov naglašiva da je seoski človik iz jednoga maloga sela u sridnjem Gradišću, ko je jur kratko po Drugim svitskim bojem opisao pod naslovom "Pjevajuće selo" "Domoljub" u "Našem Tajedniku". Govor je o Dolnjoj Pulji. U glavnom se Dolnja Pulja malo spomene ili opiše. Ona uvijek stoji u sinju, u hladu Velikoga Borištofa. Ali ča je ovo selo stvorilo za muziku i on dio kulture, koga bi globalno mogli nazvati muzikalnim, je ipak vridno, da stupi u prvi plan, da se pokaže javnosti, širokoj publici, štitelem Novoga Glasa.

Najpoznatiji i najpopularniji element kulture Gradišćanskih Hrvatov su tamburice. A selo, u kom se je najprvo stvorilo tamburaško društvo u Gradišću je, kako bi to drugačije bilo moguće, Dolnja Pulja. Jur 1937. ljeta je pokojni, u svoje vrime daleko i široko poznati krčmar i konjski trgovac Anton Perušić donesao iz Zagreba (tvornice Glazbalo) nove tamburice za tamburaško društvo

Dolnja Pulja. Peljačtvo tamburaškoga društva preuzme Albin Čenar, ki je i dan danas još peljač grupe, ka se zove "Tamburizza", ka u glavnom svira pri veselji, piri, ali ka pretežno, uz muziku tamburic, igra zabavne melodije. Pokidob je iz tamburaške, angažirane grupe postala komercionalna, se je u Dolnjoj Pulji nedavno osnovala folklorna grupa ka nosi naslov "Hajdenjaki" i ku pelja Jelka Perušić.

Uz ovu grupu našao je i Hrvatski folklorni ansambl Gradišća Kolo Slavuj svoju novu domovinu u Dolnjoj Pulji. Znamda je bio tomu i uzrok, da se je u Dolnjoj Pulji duhovno rodio jedan poznati, ali na žalost već ne aktivni folklorni ansambl, i to Krug Miloradića. Muzički peljač ove nekadašnje "top-folklorne grupe" Gradišćanskih Hrvatov, ka se je rodila iz 1961. ljeta prekinute dolnjopuljanske plesačke grupe, bio je Štefan Kocsis, ki danas isto još igra veliku ulogu. Ali ne već, kako prije na sektoru folklor, nego na sektoru takozvane "ozbiljne muzike". Ako se veli "klasičke", onda se ne pogodi točno ono, ča Štefan Kocsis djela. On naime dirigira Sridnjogradišćanski učiteljski zbor, u kom pjevaju mnogi Hrvati, i Dolnjopuljanci su med njimi, ki u glavnom pjeva klasične komade, ali

Kocsis komponira i moderne komade za sve moguće muzičke sastave. Stoprv u decembru 1979. ljeta mu je uručena zbog jedne kompozicije zemaljska kulturna nagrada za 1979. ljeta. Ali i bezbroj mladih muzičarov bi mogli napomenuti u ovi redi. Svi oni uplivisaju kulturni razvitak u jednom selu, ko je tako bogato na sektoru muzike.

Hoteć sam bio u nabrananju svih kulturnih djelačev Dolnje Pulje jako kratak, inače bi znamda rekli, da si svoje selo hvalim. Smisao ovoga nabrananja je, da se pokaže, kako bogato zna biti kulturno djelovanje stanovnikov jednoga sela, ko bi znamda neki podkvalificirali i rekli, da selo nima ni jednoga kipara, slikara, ili da se jako rijetko pojavi s kazališnim komadom. Jedno selo, ko je na primjer kot Dolnja Pulja zipka tamburaške muzike i hrvatskoga narodnoga plesa, zna stvoriti na jednom području velikoga i znamenitoga, a na drugom ostati u pozadini. Sve to, pišem moju misao, je odvisno samo o ličnosti, ke u jednom selu živu, ili ke su se u jednom ili drugom selu rodile. A za muziku je Dolnja Pulja najplodnije tlo. A vjerojatno će tako i ostati. Dolnja Pulja, s prvim tamburaškim i plesačkim društvom, s prvim opernim pjevačem (Mate Krizmanić), s prvim dirigentom i komponistim svitskoga glasa (Štefan Kocsis) Gradišćanskih Hrvatov, je stvorila velikoga za kulturu jednoga sela. A mladina nastavlja ovu tradiciju, ne samo u seoskom pjevačkom društvu i ne samo u folklorni grupa, tako da će i nadalje biti naslov "Pjevajuće selo" opravdano.

J. Č.

Hrvati u Beču idu u
hrv. kavanu u Beču

cafe **GLORIA**

VI. JOSEF ART

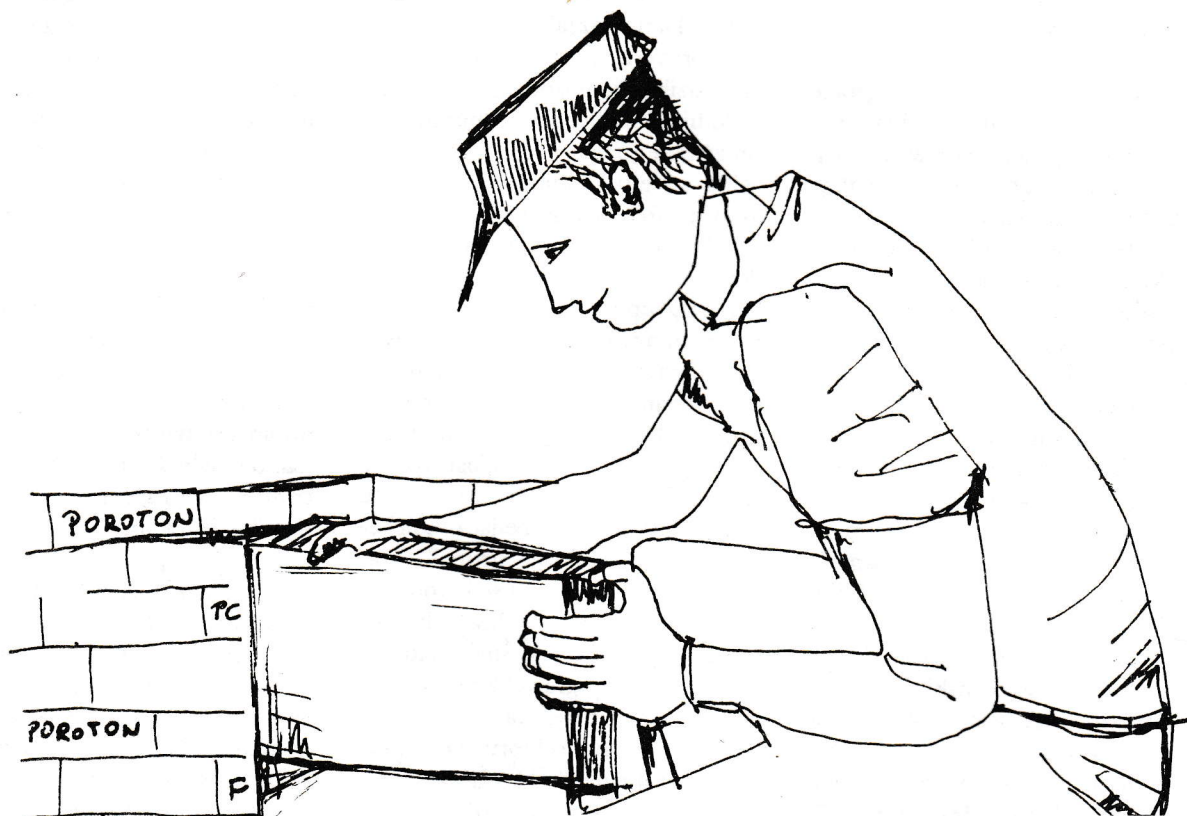

WIEN 6. otto BAUERg. 26

tel. 57 42 04

POROTON

CIGLA

POROTON pečena cigla s dodatkom stiropora
pomore štediti energiju i novac
garantira do 40% već topline

Ziegelwerke KARALL

walbersdorf LANGE ZEILE 119 Tel.: (02610) 277

neckenmarkt HAUPTSTRASSE 23 Tel.: (02626) 2234

Pogled u današnje "kulturno zrcalo"

Od onoga momenta kad je čovjek sam sebe svisan nastao - ča je bio za njega sigurno jedan šok - počeo je premišljavati i sve manje po instinktu živi, ali sve više po pameti, po iskustvu. On je spoznao pogibelj ke su okolo njega bile i začeo je premišljavati kako će on sebe i njegovo društvo spasiti. Ta iskustva i ta premišljanja dao je dalje njegovoj dci ka su tu duhovnu jerbinju primila i dalje razvijala.

Tako su nastale kulture.

Po tom se da reć da je kultura izraz duševnoga žitka, i stvaralačkoga djela jednoga naroda ili uopće človičanstva.

Ako malo kritično našu visoko razvijenu tehničku civilizaciju zis svu znaošću pogledam onda se moram iskreno pitat:

Ča je vo za kulturu??

Ča je to za kulturu kad naša mladina išće sriću, zadovoljstvo, i takozvano proširenje svijesti u drogama, a zapravo si ograniča svijest i kad se zbudi onda je još diblej spala i s tim traži dalje "trip"??

Ča je to za kulturu kad velik dio našega društva išće sriću u alkoholu, kad velike probleme ke mu naša komplicirana civilizacija napravi, ne more riješit?

Ča je to za kulturu kad generacije među sobom ne tražu razumivanje, nego nerazumivanje?

Ča je to za kulturu kad pojedini človi u društvu kao mali dio u velikoj mašini već ne funkcionira po društvenoj normi i se onda izbaci iz društva u klinike, da se za društvo opet "koristnim" napravi?

Ča je to za kulturu: kad ljudi ne tražu ljubav, nego seks, ne cijeloga človiaka nego seksobjekat?!

Kad mislidu ljudi da ćedu šćim već orgasmov s tim već sriće najt?

Na koncu se ćutidu prazni i išćedu psihiatere.

Ovde mi se ćinu ljudi kao dite ko dostane nešto za igrat, to u prvom momentu oblubi i kad se zasiti onda odbaci od njega.

Stalna ljubav razvije se kad se človiak za nešto potruđi i kad zis njega trudom nešto stvori, izradi dobi.

To je kod svih stvari isto:

je li ide za ljubav prema človiaku,

je li ide za ljubav prema djelu ili za nešto drugo.

Ča je to za kulturu kad curi kapital, a zis tim moć, sve već samo u ruke pojedincev a ne u ruke svih kao nas je Marks ućio? *1/2*

Ča je to za kulturu kad medije ubijadu zis prepariranom informacijom človiaka, tako da već nije sposoban da sam misli!?

Ča je to za kulturu kad je najvažnije da se šćim već producira i racionalizira da se klanja ekonomskomu razvitku i da tako jedni živu u materijalnom obilju i da je smisao njegova žitka konzumacija?

Nas doćekuje materijalni "Schlaraffenland" kade se već samo igra i konzumira?

To nije smisao žitka!

A ča je zis tretim svitom?!

Ča je to za kulturu kad pomoć za treći svit tako izgleda da se već zame nego da?

Ča je to za kulturu kad se napravlja oružje s kim bi se dao cio svit nekoliko puta znićit?

Ča je to za kulturu kad se oni ki mislidu gledaju za bedake, a oni ki uživaju, idu put najmanjega otpora (i tako u duhu mali ostanu), za idole?!

Ča je to za kulturu kad pojedini pozna

toliko ljudi a još se ćuti sam?

Kamo pelja ov razvitak?

Ča je to za kulturu kad se tražu sistemi da se premine človiak i da se svi načinu jednaki, kade se ne razumi da je človiak za slobodu stvoran i da će se samo onda preminiti, ako pokuši slobodnovoljno razumiti drugoga?

Ča je to za kulturu kad se ne razumi da sila opet silu doprimi?

Ča je to za kulturu kad se ne razumi da se samo prik akceptiranja, tolerancije i razumivanja, ne prik normiranja človiaka da dojt do mira?

Ča je to za kulturu kad se ne razumi da se sloboda za sve zna naći samo tako da svaki da ča od sebe? Kad se ne razumi da ljubav znaći već dat nego zet i da ljubav nije dostat za kupiti ili zaman, nego da se mora tvrdo izraditi? Pravo to zna nek ta ki se je naućio pravu ljubav, on ki je našao sebe.

Ča je to za kulturu kad oni hoćeju najveć žet, ki su se najmanje trudili, i takovi ki se prostituiraju?

Ča je to za kulturu kad se vridnosti ke smo pojerbali ignoriraju i odbacu, bez da bi je ljudi samo pogledali, pročitali i zis novimi idejama povezali?

O ti velika kultura, ti si se odsudila sama za propast kad već ne razumiš ča je važno i vridno, ka se na van tako svitiš a u nutri si gnjila, ka si potkapaš fundamente društva, kao familiju, i ka si misliš da znaš familiju s pinezom kupiti ili spasiti?

Ča je onda kad spade pinez??

Ča je to za kulturu kad su ljudi nastali slipi za prave vridnosti?

Ti si zapravo siromaška kultura ar imaš siromaški duh!

Psiha človiaka je kao tijelo, ako je ne vježbaš onda će kod svakoga opterećenja propast.

Danas tražu psihologi kako oduzeti svako opterećenje od človiaka, i ga stim napravu slabim, a ne da bi mu pokazali kako se nosi križ da bi tako

postao čvrst i mogao rasti!
Kade je ovde kršćanski duh?

Danas se traži revolucija svita a ne revolucija pojedinoga!

To znači, prvo ćemo preminuti druge, ako mora bit i zis silom!

Danas se ne razumi da se ne triba revolucija nego revolucionari!

Lessing piše prik odgoja človičan-skoga naroda:

Dite ko se je u tuđinu poslalo je vidilo drugu dicu ka su već znala, i ka su poštenije živila; i onda se pita sramežljivo: Zač neznam to ja? Bi me moji starji nebi bili znali to naučit?

Onda je poiskalo nje elementarske knjige, ke su mu već zdavno gnušanjem (Ekel) postale, da njim da krivicu, ali onda vidi, krivica je kod njega!!

Walter Domanović

PS.: Samo iskreno razračunanje doprimi človiaka do razumivanja. Tomu se triba časa i mira. Žitak je jedan dialektični proces za kojega se triba sloboda a ne autoritarne strukture!

Velika doba je da pojedini opet začne mislit i da ne traži samo paradizom na ovom svitu!

Kriza je početak svake promjene na bolje!

Ajde u krizu!

Obrazi sela

Teško bi me palo jednostavno opisati na koji način doživim/doživljam svaki susret s kulturom mojega sela. Mnogokrat ovakov susret ne ostavi ni najmanjega traga, ne izazove nikakovu reakciju, ne sjede ni na dno svijesti moje duše. Ov nedoživljaj projde mimo kao one bezbrojne sanje ke sanjamo svaku noć a na ke se ni spomenuti neznamo.

Drugi put zopet osjećam ove susrete čak fizično - kao na primjer osjetiš težinu ruke koju ti netko metne na ramen. Ili kao udarac gorućeg ljetnog sunca kad stupiš preko praga hladnog i zaškurenog stana. A treći put osjećam ju kao zviranjak fascinacije, veselja i ditinjeg zadovoljstva: kad u ulogi samim sobom pomirenog gledaoca doživim jednu grandioznu manifestaciju neposredne i originalne radosti životu. A dost puti susreti s kulturom mojega sela tek budu ili još pojačaju moju melankoliju i nezadovoljstvo kao da bi me selo htjelo kaštigati.

Kad ovako govorim o kulturi mojega sela ne mislim samo na priznatu, formalno organiziranu kulturu, na tamburaško, pjevačko, sportsko društvo, na ognjobrance itd.. Mislim i na nedilje, na svakidani život, na farnika, učitelje, susjede, dicu, stare i mlade isto tako kao na pijance; na prignute hrbate i šćrbave zube; na sveštačnu pratež, poorane lapte, na usta prilipljena na flošu piva kao i na pokope. Način života i kultura su zapravo isto. Od kulture tek govorimo onda kad se ov način života ustali u jednu

određenu formu, koja je dovoljno komunicirana da nje egzistenciju i specifičnost možemo prepoznati i ustanovit. To znači da kad sada pišem o kulturi mojega sela pišem o obliku života ovoga sela kako ga ja prepoznajem.

Ponekad kad se razgovaram s kolegi, ki svi potiču iz ovoga ili onoga našega hrvatskoga sela iz Gradišća čini mi se da čujem iz njihovih riječi neku tihu, shranjenu čežnju, neku duboku želju a ponekad već i turobnost, kad dojde govor na selo, roditelje itd.. I nikada nisam sasvim siguran dali oni ne oplaćuju jedan nestali svit: obrambu i zavičaj one okolice, one kulture u koj su odrasli, od ke su se nekada lučili i -premda su do neke mjere spustili svoje žile na novom mjestu - ipak nisu našli novi zadovoljavajući identitet.

Na posljednji kilometari kad se voziš prema selu sprohadja te desno i livo loza, kao stražar ki brani ulaz u neko prepovidano mjesto. Ako tvrdoglav dalje slijediš ta crno-suri trag dok stabalje leti mimo tebe najednom čini ti se da se otvara narava, da livo i desno nije loza nego raspregnute ruke sela ko čeka da te objami. I prije nego se tvoje misli zakvaču za nešto konkretno ti se probiješ kroz lozu. Nalaziš se na malom brižuljku usred vinogradov. Pred tobom prošireno leži selo. I još imaš minutu vrimenta da se domisliš, da skineš zadnje misli ke su te slijedile iz posla ili Beča. Onda se predaš selu.

Subota je, već kasno otpodne. I jesen. Poseban mir vlada u selu. Sve se pripravlja na nedilju. Cijel tajedan već su ljudi orali, vlačili vozili cukrošku i sijali. Ponekad kiša je je prisilila da se povuču najzad u stan. Cijeli tajedan prebavili su na polju, tvrdo i bez čuda riječi mučili se s naturom i vrime-nom. Bili su sami. Zutra je nedilja. Žene i dica metu provenulo lišće i prah ispred stana. Isto tako čedu danas stavit svakidanju pratež u ormar i sutra oblič lipu nediljnu pratež. Za koga? Zač metu trotoare? Je to samo navika, prazan i besmislen ritual? Ili je to jedan originalan izraz seoske kulture s dubljim mišljenjem?

Bili su i sami. Od jutra do noći zadubljeni u svoj posao, svoje brige, djelali zemlju i nisu imali mnogo vrimenta za druge.

Danas čist prag poziva - susjeda, poznanca, tuđinca: "Dojdite, dojdite nas pohodit. Imamo vrimenta. Odlaznili smo si. Stan je otvoren." I mnoge žene još uvijek peču savnice i druge slatkarije. Ako nam gdo dojde.....

Gostoljubivost, gostoprimstvo, neobično jaka je karakteristika selske kulture. I mnogo truda se polaže da bi se ona dovoljno izrazila.

Gostoljubivost usko je vezana s općenitom željom za razgovor, za komunikaciju, za upoznavanje. Ova sirovita i po sebi razumljiva pripravnost na razgovor je u današnje vrijeme jedno od najdragocijenijih kulturnih svojstva sela upće. Ponekad dvojim u ove razgovore: kad si predočim da se

puti ovih ljudi u velikom nekoliko puta u tajednu križaju, pitam se o čemu se razgovaraju, koje su to teme, koje su to novine? I poslušujem ove razgovore da bi opazio neke stare kolomije, šablone, da bi otkrio da ovo zapravo nisu razgovori, nego lažna navika, uljudnost, konvencija. Ali još uvijek sam ustanovio da si ljudi ipak imaju nešto za reć. Da se u glavnom ovi razgovori kreću, u širjem smislu, oko sela, bilo to sada da se raspravlja o zdravlju ove ili one osobe, o sudbini ove ili one obitelji ili o žatvi susjeda. Samo mjesta i prilike za ovkove razgovore preminjila su se. Još se dobro spominjam da su prije ljudi sidili na klupčica pred stanom i se onde našli samo zbog razgovora. Ima tog još i danas, samo dosta rijetko, prem da je općina postavila klupčice po cijelom selu. Danas se razgovori odvijaju u krčmi i na sportskom igrališću. Pak naravno, po maši. Ali sva ova mjesta ne mogu za mene nadomjestiti ove razgovore na klupčici. Ne samo zato ča se ljudi na klupčici najdu u prvom redu zbog društva i razgovora - na sportskom igrališću svaki pojedini naraste od človiaka ki želji nešto dati i nešto primiti u gospodra, u domaćina. I krčma, valjda manje, nosi ipak znak ovoga domaćega terena. I prem da krčma nije mjesto gde se kultura rodi, ona je mjesto gde se kultura ili preciznije način seoskoga života afirmira, potpovuće, kade ljudi jedan drugomu, bez toga da to sami znaju, svjedoču da je ov život, kako ga oni peljaju u redu i ga s tim podužu. Kade se skerbi i problemi zatapaju i zadusu. Ovo naše selo je uvijek živilo od poljodjelstva. I danas još. I kao da se uopće ništa ne bi bilo prominjilo u ovom selu prevlada seljački duh, životni principi i uvjerenja seljaka. Priznanje teškoga rada, povjerenje u neku mutnu i nejasnu, neizrečenu "pravičnost", gizdost na ono ča je svoje, mjerenje ugleda i socialnoga statusa u glavnom po onom ča materijalno imaš i jedna sebična vrsta pobožnosti.

Čudnovito je, da je selo usvojilo političke, društvene i ekonomske promjene bilo to u velikoj areni saveza ili zemlje Gradišća isto kao i one u samom selu bez toga da je napustilo

bitne elemente svog specifičnog karaktera.

Ov neprekinuti razvitak identiteta našega sela ga je još pojačao. Selo je gizdavo na svakoga stanovnika, koji je -bilo doma ili u tuđini- prilično uspješan. Možda i zato iseljenje, pendljanje, različna naobrazba, cijela sadašnja heterogenost sela nije priječila da u usporedbi sa mnogimi drugimi seli kod nas vlada posebna harmonija, da svaki bez uvjeta ovo selo i ono što je, priznaje kao svoje. Pravoda, u stvari je ova harmonija površna i pogibelna. Jer ona ne znači priznanje individualca nego njegovo podnošenje. Ona djeluje u glavnom na van, stvara poseban kip mirnoga i samosvistnoga sela i pri tom spaja ljude. U ovom djelovanju na van leži mogućnost lahkoga konsensa, za koga nije potribno da se interni ili lični problemi riješu. Ovi praktično preostanu neriješeni, jer jedina metoda da se "savladaju" je da se zabu. Ipak je ova nesigurna i mledna harmonija mnogo doprinesla i k tomu, da su svi ljudi, koji su pripravn i da se kulturno angažiraju, mogli uspješno djelati:

Crikva uvijek je bila značajan kulturni faktor u selu. Dobro se spominjam kako smo, još pet-šestletni, s gorućimi obrazi sidili med odraslimi i redovito gledali različne filme o misionarstvu, o tuđim zemljama, kako smo kasnije u školi načinjali planove da pobignemo u Indiju ili Afriku. Tek leta kasnije prepoznao sam da je muški pjevački zbor vjerovatno utemeljen na inicijativu crikve. Izvan Muke Kristuševe, mrtvačkih jačak itd. danas on pjeva i gaji naše stare narodne pjesme i s tim i širi i reklamira divotu naše hrvatske kulture. Svaki put kad vidim pri putovanju neki propali pilj, zahvalno mislim na angažman i razumivanje naše fare i općine da se obnovu kapelice, pilji i drugi znaki naše kulturne povijesti u hataru. I kad vidim ili osjetim sniženje človiaka u svakidanjem životu na pamet mi dođu one riči pune optimizma (i pune iluzije?) o ljubavi prema bližnjemu Tvojemu. Samo intolerancija i slipa ignorancija danas negira važnost crikve pri održavanju i razvijanju selske kulture.

Na poticaj crikve formirano je na primjer žensko kršćansko društvo u selu. Izvan proširenja kršćanskih

ideala ovo društvo ima i jednu važnu društvenu funkciju: da služi kao forum za komunikaciju izmedju žen. U selskom životu nikada nije bilo dovoljno mjesta za žene. Njev društveni život odigravao se je uvijek u obitelji ili u sinju muža. Krčma je i danas tabuizirano mjesto za žene. Propale su i različne prilike za odredjenu žensku komunikaciju kao na primjer pjerje čišenje, čihanje ili čak i tako tragične prilike kao dvojenje mrtvaca. Ponekad mi se činji da ova peljajuća uloga crikve dojde i do izražaja, naime onda kad se na neke svetke prošecija zmožno brodi kroz selo i hatar.

Mladina je naša budućnost!

Nikada me ova tako poderana rečenica ne sili toliko na razmišljanje nego onda kad ju stavim u vezu s našim selom. Ča je zapravo budućnost ovoga sela? Koju smjer signalizira mišljenje i život naše mladine za ovo selo? Činj mi se da je mladina perfektno zrcalo cijele duhovne situacije sela, odziv krika koga stari šalju u svit.

Na jednu stran ona je preuzela konzervativnost kao temeljnu crtu sela isto tako kao i povjerenje starih u materijalni napredak, i vjeru da se sve miri u šilingi-ada sigurno slabu podlogu za kulturnu aktivnost. Prema tomu stoji želja za samostalnošćom, za ličnim iskustvom i novim putem. Samo: ovo selo još nikada nije rodilo revolucionara. Ove sve okolnosti dovodile su tomu, da jedan velik djel mladine troši jedan velik djel svojega vrimenta i svoje energije nekritično i pasivno. Preslabi za revoluciju, uživaju u jednoj sasvim nerealnoj situaciji, negde izmed neba i zemlje, svistni svog staliza kao jedini privilegirani sloj (naša budućnost) jednoga duboko puritanskoga selskoga društva.

Ali na drugu stran, kao to još nisam vidio u nijednom drugom selu, postoji i jedan odredjen broj mladih, koji nevjerovatnom voljom razbija led tradicije i općih društvenih norma (Ča to pravaš? Ne giblj se!). Bili organizirani u selskom omladinskom klubu ili ne, oni razvijaju tako snažne kulturne aktivnosti najširjih oblika, da su vridne da se napomenu i priznaju. Osnovanje i samoupravljanje svojega doma, izdanje posebnoga omladinskoga časopisa, organiziranje diskusijov i drugih prired-

bov, kazanje filmov, zavježbanje igrokazov, tamburanje, čak i pripravljanje na to da se snimi jedan hrvatski film kažu zaista neshvatljivu kulturnu dinamiku, koja je osnovana u glavnom samo na zanimanju i entuzijazmu ove mladine. Ova spontanost i kreativnost je toliko već vredna nego one bezbrojne prisiljene ili kupljene i još takozvane "kulturne" priredbe od kojih moremo svaki dan čitati u novina.

U istoj mjeri u kojoj se obožava mladina, stariji člani sela se rivaju u beznačajnost. Nije mi moguće da jednostavno definiram onu starost, od koje početo si u selu nigdo, od koje početo si, valjda možda još i mlad, stupio prema

društvenomu grobu. Cini mi se da se ovaj proces počinje onda kad se narodi prvo dite. Ali još tragičnije nego ova skoro nezapažena transformacija društvenoga statusa jedne mlade obitelji je brutalno otkrivena i bezizlazna situacija pravih starceva. Moralni kodeks sela ili jedna vrsta nepisanoga zakona potribuje od roditeljev ili starih stariji da se bez najmanje egoistične misli alduju za dicitu, za mlade. I nebi se oprostilo nikomu koji prema ovom očekivanju griši. I kad se zagledam u nabrano lice neke stare žene i u par upaljenih očiju pod obrvama koje su jur davno zgubile boju kao da čujem i nje tanak glas tužeći se prik ova nečlovičje hirarhije. Kruta je selska istina: "stari" ne idu na bal.

Samo mladini pristoji prava da se zabavlja, pravo na radost na životu. Starim ostaje samota i susjedstvo s mrtvacom. I kad vidim s kakovim naporom i zadovoljstvom kinču groblje, pitam se dali se oni već davno ne čutu bliže prominulim nego živim. Nemilosrdno život, napredak i mladost gazu sve ono ča je slabo. Ekspanzija "potribuje" da se srušu stari stani i gradu kati, da se posiče i važge, da se kopa i betonira. I kao vrganji rastu na rubu sela novi stani, otudjeni. I ne naslanjaju se već jedan na drugoga, nisu već sčučnuti kao piplici pod kokošom. Zavučeni obloki oholno gledaju jedan u drugoga i automobili juru kroz selo dok ti srce trudno tuče.
F.P.

kvalitet brzina udobnost

quality speed comfort
DC-9

Za Jugoslaviju tokom cijele godine leti "JAT"

- tjedno 3 puta Beč - Beograd
- tjedno 2 puta Beč - Zagreb

- u ljetnom periodu osim navedinih letova "JAT" leti direktno
- Beč - Dubrovnik - subotom
 - Beč - Split - nedeljom

Za sve informacije, rezervacije i kupovinu karata se obratite na biro JUGOSLAVENSKOG AEROTRANSPORTA

JAT - 1010 WIEN, MAHLERSTR. 3, TEL.: 52 22 29, 52 22 53

Erich Novosel

Naše selo - novine prof. Klaudusa II

Kad se pročitaju ove novine, se opazuju neke konstantne linije koje vode kroz sve članke. Kako se je već reklo u prvom djelu ovog članka u posljednjem broju "NOVOGAGLASA", su te linije pitanja hrvatske vrijednosti i s tim povezano probudjenje i podizanje samosvijesti, zasiguranje prava Hrvatov i mirovni ugovor. U nastavku će se sada govoriti o pitanju hrvatskih škol, o našem jeziku i o poteškoćima koje se stavljaju Hrvatima.

Kako naš hrvatski narod leži profesoru Klaudusu (u daljnjem će se opet upotrebit skraćenje P.K.), na srcu se može viditi u slijedećoj rečenici, kade veli da si on želi "...da naš narod po naši dragi seli bude srićan, vedar, snažan i slobodan." Ova rečenica može uopće biti geslo njegovih novin i to geslo još danas može valjat za nas. Ča se tiče hrvatskih škol se spominjuje kao prvi nedostatak da ih jednostavno manjka. To automatično spriječava opstanak naroda ili ga uopće onemogućuje. Neki ljudi danas čedu si reć, da te novine za nas više nisu važne ni interesantne. Ali one točno reflektiraju ondašnju situaciju. Kada mi imamo tu statičnu situaciju pred očima kao zrcalo, ćemo moć lakše analizirati našu današnju situaciju - to je zato kad mi vidimo ondašnju situaciju u cijelini, i ju možemo usporediti s našom situacijom koju čuda puti vidimo samo u detaljima, u odlomcima. Ako nema škol nema ni znanja o našoj kulturi, ni, u daljnjem, o jeziku. P.K., naprimjer, se uzrujava da jedan stari Hrvat više ne govori hrvatski; ali on priznaje da je to do neke mjere razumljivo, jer ta človik nezna za našu kulturu, za našu povijest. Naša dica danas znaju barem malo nešto, osobito ako se vozu na ljetne seminare u Jugoslaviju. Po austrijskim gimnazijam na primjer, se pogotovo ništa ne čuje o jugoslavenskoj kulturi. Čak i zainteresirana dica ne znaju ni jednog

jugoslavenskog pisca; oni čedu se vjerojatno još začuditi ako im se veli da postoji "tamo na Balkanu" kulturni život. Ali isto tako malo se predaje i o drugim slavenskim narodima. Sada se možemo pitati da li je uzrok tomu još uvijek to mišljenje o manjevrjednosti Slavena, i da li moremo u zanezanjenju Slavena viditi metodu P.K. prelazi na konkretne primjere i pokazuje da se u seli okolo Rohunca, kade se je do onog vrimenta sačuvao hrvatski jezik, u škola predaje samo nimški. 1948. godine su imali Hrvati samo jednu glavnu školu. A u Velikom Borištofu, na primjer, je želja po vlastitoj glavnoj školi sve izrazitija. Zašto Hrvati u Borištofu onda nisu imali glavnu školu još već začudi, kad se dozna, da je postajao jedan plan uvesti hrvatski jezik u nekoliko glavnih škola u Štajerskoj. Zašto se je to diskutiralo. Kad su mjerodavni ljudi vidili važnost hrvatskog jezika ili samo zbog statistike, da se može brojima dokazati da se u Austriji onako predaje hrvatski jezik (samo ne tamo kade bi bilo potribno!). Za statistiku, naime, ne igra nikakvu ulogu da li ima to smisao ili ne. Ili su si ti mjerodavni ljudi rekli ako se već ne da spriječiti jedna hrvatska inteligencija - koja se može roditi samo kroz školovanje - neka se barem prevrati u jednu inteligenciju koja više ne može govoriti hrvatski kako treba, to znači da čedu joj automatično sfaliti riječi, i isto tako automatično si više nije svijesna vlastite kulture. Osim toga ima još jedan, vjerojatno željan, efekt. Svuda po svitu se vidu, a naravno najbolje u Americi, da su prva i osobito druga generacija doseljenika najgorji asimilanti. Ča se Hrvata tiče, ne bi se tribali seliti lokalno, samo mentalno, to znači postat stoprocentni asimilanti. P.K. točno vidi da Hrvati tribaju učne ljude, i kaže "Dosada nam Nimci svoju suvišnu inteligenciju narivaju". On veli mladini da si znanjem jezika može za-

služit čuda pinez. Ali bez učitelja, a najprije bez preparandije (tako se je onda zvala pedagoška akademija) na kojoj je hrvatski jezik obavezan, a ne samo slobodovoljan, je to nemoguće. To je jedna dosta turobna bilansa, ali P.K. tvrdi da smo djelomično i sami krivi: "U škola se je prestalo podučavati hrvatski, novine, kulturno društvo prestali su biti organom **naše volje**, tancalo se je kako su Hitlerovci fućkali. **Hrvati su bili lišani svojega prava.**"

Jedan daljnji problem koji se isto pokazuje, je jezik.P.K. se zalaže za hrvatski jezik kako se govori u Jugoslaviji. On kaže da je jezik jedno zrcalo u kojem se vidi na kojoj stepenici se nalazi materijalna i mentalna kultura jednog naroda, i ako bi se naš jezik sudio po tome, naš narod u Gradišću bi stvarno bio na jako niskoj stepenici. U stvari, naš narod nije zaostao za susjedima. P.K. pita zač se naš jezik nije razvijao i odgovori da Madjari, i u najnovije vrijeme Nimci, nisu dozvoljavali taj razvitak. Ali isto tako optužuje u toj situaciji hrvatsku inteligenciju, jer ona je, i mora biti prirodan peljač jednog naroda. Ako se uspoređuje ondašnja i sadašnja situacija u jezičnom pogledu, ćemo viditi da ima dosta paralela. Možda nam novine P-a K-a pokazuju naš sadašnji status čak bolje nego naše novine sada, jer mi gledamo te stare novine iz distancije i je možemo objektivno suditi, bez emocija, dok smo u sadašnjim događajima previše involvirani. Ove stare novine ne daju samo novosti i nas odgajaju, nego one nam pruže jedan jezični predlog, jer svaki članak djeluje na nekoliko načina. U svakom članku nije samo sadržaj važan, nego i jezik na kojem je napisan. Ako P.K. kaže u sedmom broju prve godine izlaska novin da su napisane na literarnom jeziku se to u isto vrijeme dokumentira i potvrđuje kroz jezik članka. Zato P.K. prosi čitaoce za strpljenje i moli te, koji

razumu književni jezik, da čitaju te novine skupa s drugima i da im rastumače nepoznate riječi. Vjerojatno je P.K. isto mislio da će skupno čitanje novin više družiti i povezati Hrvate. P.K. je jedno vrijeme studirao u Zagrebu na umjetničkom fakultetu i zato je razumljivo da on tvrdi da je u jezičnom pogledu Zagreb za nas mjerodavan. Mi se dosada nismo odlučili na kojem jeziku mi hoćemo govoriti. Ali prije nego to možemo riješiti ćemo se morat pitati zašto i čemu nam hrvatski triba. **Ča nam pruži naš jezik i ča si mi od njega očekujemo?** Ako želimo da bude za nas jedan sposob izražavanja naših misli i toga kako mi gledamo i doživljavamo naš svijet i stvarnost, onda će nam možda biti naš gradišćanski hrvatski jezik na koncu konca malo, jer svijet postane sve složniji, isto tako i mi sami

Ako čovik hoće izražavati svoje doživljaje i čuti, će mu vrijediti bit dosadno da mora čuda puti uzeti riječ iz nimško-ga i prilagoditi ju u hrvatskom sistemu, i prelaziti će na nimški. Argumenat, koji se čuda puti čuje od zastupnika stare generacije, da se je priključiti već čuda puti diskutiralo, ne može valjati za nas, nešto se mora odlučiti, jer jezik je važan sposob izražavanje duhovnog života.

U ovim novinama se dokumentiraju poteškoće Hrvata u Austriji. Kad su Gradišće priključili k Austriji se je reklo, da kroz deset ljet u Gradišću neće biti Hrvata. 1936. godine pod Hitlerom se je govorilo da ćedu Hrvate iseliti. P.K. misli da u glavnom samo Sovjetski savez i Jugoslavija se zalažu za interese manjini i da su kod njih realizirana ta prava, i zato on jako pozitivno piše o tim državama.

Osim toga se je u Austriji protiv tih država agitiralo i vjerojatno je on htio izgraditi jednu ravnotežu s tim da je on pozitivno pisao. U Austriji, doduše, tako veli P.K., Hrvati još uvijek nisu dobili ona prava koja bi trebali imati. Čini mi se da je potrebno čitati ove novine, jer one dokumentiraju našu prošlost, ali isto tako nam možda i otvaraju oči ča se tiče naše budućnosti. Kad čitamo te novine i onda gledamo našu situaciju ćemo viditi ki put smo prošli za trideset godina i mi si moremo izračunati kade ćemo biti u trideset godina, ako se ništa ne promijeni, ili bolje, ako se mi ne promjenimo.

Mi nesmimo zaboraviti, veli P.K., da smo "...snažno, zdravo tijelo, koje želi živiti i razvijati se", onda ćemo možda naše probleme drukčije gledati.
Kornelija Mikula

IKARUS

čvrsto uvjeren
da mi nismo jedina razumna stvorenja u svemiru
napušta svoj uobičajeni prostor
pun unutrašnjega nemira,
nestrpiljiv

širom otvorenih očiju
lebdi u zraku
perjem okićeni junak

teži prema suncu
ovomu oholom vladaru
na nebeskom plavetnilu
da mu skine aureolu s glave

žarki traki
spriječili su mu put do vječne slave
prerana smrt,
ali lipa i junačka barem
je bila njegova sudbina

eksplodirao je u komadiće
kao iglom probušeni balon

ali
njegovo nemirno srce
leži još danas zaledjeno u jednom antarktičkom bloku
i čeka na arheologe;
i čeka, i čeka.....

GASSNER Herbert

VAMPIR

kad krenem na lov
operem se finim, mirišljivim sapunom
platim porez
mutnoj i prljavoj noći
potegnem poplašenu žrtvu na tanak led
na čelo joj lipim svakojake etikete, na usta flaster
u vrat zabijam moje oštre zube
ne biram udarce ni izraze
psujem i pljuvam
kao da je svaka rič žuču natopljena;
ča ja od tebe kanim
je samo
tvoj skalp
i da ti izvadim
oči.....

lov na človika
za mene nij
neki
staromodni
viteški turnir.

LEPTIR

leptir
letiš od cvata do cvata
i tvoja lipota
ima mnogo zavidnike

ali ona ništa drugo nije
nego plaća za to
da si dugo i strpljivo podnosio
biti samo jedna
odvratna gusinka.....

UPOZNAJTE BOLJE DOMOVINU VAŠIH PREDAKA

GEOGRAFIJA SR HRVATSKE

U ŠEST KNJIGA

SR HRVATSKA obrađena je u pet makroregija:

SREDIŠNJA HRVATSKA, Opći prikaz

SREDIŠNJA HRVATSKA, Regionalni prikaz

ISTOČNA HRVATSKA, Slavonija, Baranja i hrvatski dio Srijema

GORSKA HRVATSKA

SJEVERNO HRVATSKO PRIMORJE, Istra i Kvarner

JUŽNO HRVATSKO PRIMORJE, Dalmacija

Osim teksta u GEOGRAFIJI SR HRVATSKE vrlo su rječite brojne i sadržajne tablice, pregledni crteži i detaljni grafikoni. U GEOGRAFIJI SR HRVATSKE, u našoj geografiji novost po svojoj koncepciji i obradi, zanimljivo gradivo naći će ne samo geografi već i svi oni koje zanimaju obilježja i razvitak SR Hrvatske. Cijena pojedine knjige je 125 d.

PRIRODNE ZNAMENITOSTI HRVATSKE

Priroda je malo gdje na tako malenom području pružila toliko bogatstvo kao u Hrvatskoj. Čini se katkada kao da je svemoćna ruka prirode u stvaralačkom zanosu prosula nad hrvatskim prostorima sve svoje bogatstvo i ljepotu koja kulminira u obilju suprotnosti od kojih čovjeku zastaje dah.

Ova lijepa knjiga koju su napisali istinski ljubitelji prirode, a koja je popraćena impresivnim fotografijama, svojim sadržajem i namjenom pomaze realizaciju jednog od osnovnih zadataka nastave prirodnih znanosti uopće: shvaćanje zakonitosti prirodne ravnoteže i uloge čovjeka u trajnom čuvanju prirodnih bogatstva i iskorištavanju prirode u granicama koje neće ugroziti njezin, a time i naš opstanak. Cijena knjige je 100 d.

Knjige se mogu naručiti kod Hrvatskog akademskog kluba, 1040 Wien Schwindgasse 14 ili izravno kod izdavača.

Dr. Nikola Benčić
Waldhofweg 6
7000 Eisenstadt

Izdavačko poduzeće
»ŠKOLSKA KNJIGA«
Masarykova 28
41001 Zagreb p. p. 1059

P.b.b. Erscheinungsort Wien
Verlagspostamt 1040